

Resursna knjiga za razvoj projekata Servisnog-Učenja

Sosa Rolón, Jorge Armando

Knjiga resursa za razvoj projekata Servisnog-Učenja / Jorge Armando Sosa Rolón;
doprinos Candelaria Ferrara; generalni koordinator Luz Mariela Avruj; urednica María Ana
Buján. - 1a izd. - Autonomni grad Buenos Aires: CLAYSS, 2020.
Digitalna knjiga, PDF

Digitalna arhiva: preuzmi i online ISBN 978-987-4487-12-4

1. Volonterski servis. 2. Obrazovanje 3. Pedagogija. I. Ferrara, Candelaria, kolab. II. Avruj, Luz
Mariela, koord. III. Buján, María Ana, izd. IV. Naslov
CDD 370.15

Resursna knjiga za razvoj projekata Servisnog-Učenja

Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio
Solidario Asociación Civil sin fines de lucro (Res. IGJ
00127003) www.clayss.org

Autor: Jorge Sosa Rolón

Koordinacija uredništva: CLAYSS – Luz Avruj

Saradnici: Candelaria Ferrara Graphic

Dizajn: María Ana Buján

Prevod i adaptacija: Međunarodno udruženje „Interaktivne otvorene škole“ MIOS, Tuzla

CLAYSS
centro latinoamericano de aprendizaje y servicio solidario

Resursna knjiga za razvoj projekata Servisnog-Učenja

Sadržaj

Predstavljanje CLAYSS-a.....	7
CLAYSS u Centralnoj i Istočnoj Evropi	8
Šta je Servisno-Učenje?	9
Čemu Resursna knjiga i kako je koristiti?	10
Zahvalnica	11
Plan puta projekta Servisnog-Učenja.....	13
Korisni alati i metodologije za svaku fazu projekta.....	17
Faza 1: Motivacija	17
Faza 2: Dijagnoza.....	28
Faza 3: Dizajn i planiranje	37
Faza 4: Provedba	46
Faza 5: Finalizacija, proslava i multiplikacija	53
Završne napomene.....	59
Zabilješke i bibliografija.....	60

Predstavljanje CLAYSS-a

CLAYSS, akronim za Centro Latinoamericano de Aprendizaje y Servicio Solidario (Latino-američki centar za Servisno-Učenje), promoviše Servisno-Učenje kao inovativnu pedagošku metodu, koja podrazumijeva holistički pristup u cilju poticanja razvoja relevantnih kompetencija. On predstavlja odgovor na obrazovne zahtjeve 21. vijeka, kao i na potrebe lokalnih zajednica. Misija CLAYSS-a je da identifikuje i unaprijedi shvatanje regionalnih razlika, s ciljem razvoja demokratičnijeg, pravičnijeg i ravnopravnijeg društva.

CLAYSS je kreiran da pruži podršku učenicima, nastavnicima i organizacijama u zajednici u razvoju projekata usmjerenih na društvenu zajednicu putem projekata Servisnog-Učenja. Potonje predstavlja mogućnost za djecu i mlade da primijene naučeno kroz službu u svojoj zajednici, te da, tokom tog procesa, nastave učiti. Učešće u ovakvim, vanškolskim aktivnostima im omogućava da istovremeno stiču nova znanja, istražuju nova interesovanja i razvijaju vještine potrebne u životu, radu i građanskom učešću.

Ova, već svjetski poznata inovativna pedagoška metoda, poboljšava kako kvalitet obrazovanja, tako i lokalni razvoj.

Od svog osnivanja 2002. god., Latinoamerički centar za Servisno-Učenje (CLAYSS), radi sljedeće:

- razvija programe finansijske i tehničke podrške obrazovanim institucijama i društvenim organizacijama, s namjerom osmišljavanja projekata Servisnog-Učenja;
- nastavnicima i liderima zajednica u Latinskoj Americi i drugim regionima nudi kurseve profesionalnog razvoja, u svom sjedištu i online, zajedno sa programima za pružanje tehničke podrške obrazovnim institucijama na svim nivoima;
- organizuje Međunarodnu konferenciju o Servisnom-Učenju, svake godine u Buenos Airesu;
- razvija programe kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja Servisnog-Učenja u Argentini i Latinskoj Americi, u partnerstvu sa univerzitetima i domaćim i međunarodnim organizacijama;
- prikuplja i objavljuje radove s Istraživačkih konferencija u Latinskoj Americi još od 2004. god.;
- bavi se savjetovanjem društvenih organizacija, kompanija i vlada o provedbi programa i politika kojima se promoviše socijalno učenje;
- objavljuje besplatne resurse i materijale za doseg, obuku trenera i akademske časove;
- promoviše i koordinira mreže za jačanje Servisnog-Učenja na domaćem, regionalnom i međunarodnom nivou. Između ostalog, CLAYSS trenutno pomaže u uspostavljanju Mreže organizacija koje promovišu Servisno-Učenje u Centralnoj i Istočnoj Evropi.

CLAYSS u Centralnoj i Istočnoj Evropi

U novembru 2015. god., CLAYSS je dobio poziv da se u Beču susretne s edukatorima iz različitih zemalja Centralne i istočne Evrope i da razgovara o Servisnom-Učenju i njegovom napretku u Latinskoj Americi. Nekoliko učesnika je podijelilo svoja iskustva sa Servisnim-Učenjem u Centralnoj i istočnoj Evropi i svi su bili entuzijastični glede provedbe Servisnog-Učenja u školama, na univerzitetima i u društvenim organizacijama. To je bio početak CLAYSS-ovog rada u ovom području. Do sada smo, s lokalnim partnerima, naše materijale za obuku preveli i prilagodili za online i direktno učešće u regionu, pozvali smo regionalne lidere na našu godišnju konferenciju u Buenos Aires i podržali smo regionalne institucije spremne da ovaj pristup obrazovanju inkorporiraju u svoj rad. Uz to, bili smo domaćini Regionalnih konferencija Servisnog-Učenja, s učešćem više stotina edukatora iz CEE. Posvećeni smo stvaranju kritične mase zainteresovane za provedbu projekata Servisnog-Učenja i inkorporaciju ove pedagoške metode u rad institucija u Centralnoj i istočnoj Evropi. Naš je cilj da dovedemo do promjene obrazovne politike na državnim i regionalnim nivoima.

Za više informacija o nama, posjetite <http://www.clayss.org.ar/english/>

O narednim aktivnostima u Centralnoj i istočnoj Evropi možete saznati na Facebooku pod CEE Service-Learning, ili nas kontaktirati na internacionales@clayss.org.ar.

Šta je Servisno-Učenje?

Servisno-Učenje (S-U) je pedagoški pristup koji spaja nastavnike, učenike i zajednicu u obrazovni projekt orijentisan na uslugu, kojim se adresira specifični problem ili se ispunjava postojeća potreba, koju identifikuje zajednica tokom izgradnje i primjene sadržaja učenja. Učenici imaju aktivnu ulogu u ovim projektima, a isto je i sa zajednicom, s obzirom da ona nije samo primalac usluge, nego je aktivan učesnik, uključen u istraživanje, formulisanje i provedbu rješenja i aktivnosti.

Prema međunarodnom konsenzusu, Servisno-Učenje se danas može definisati na osnovu tri ključne karakteristike:

- usredotočenost na učinkovito i uspješno obrađivanje potreba sa zajednicom, a ne samo za zajednicu,
- uključenost aktivnih učenika u sve faze, od planiranja do ocjenjivanja,
- namjerno povezivanje sa sadržajem učenja (učenje gradiva, refleksija, razvoj vještina za građane i rad, istraživanje).

Metodologija Servisnog-Učenja promoviše:

- I. Sveobuhvatno, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje: projekti imaju cilj da istovremeno integrišu akademsku izvrsnost s angažmanom u zajednici, naučnim i građanskim obrazovanjem, učenjem o vrijednostima i razvojem kompetencija za život i rad s inkluzijom različitosti u obrazovanju.
- II. Inicijative usmjerene na ostvarivanje stvarnih potreba zajednice: Razvoj servisa u zajednici (solidarnost), usmjeren na učinkovitu saradnju u svrhu rješavanja stvarnih izazova u zajednici, se ne udaljava od efikasnosti inicijative; radije, on inkorporira učenje uz razvoj preobražujuće aktivnosti u kojoj "korisnik" mora imati aktivnu ulogu.
- III. Aktivna uloga učenika u planiranju, razvoju i ocjeni projekta: Servisno-Učenje je aktivan pedagoški pristup. Zbog toga, učenici, više od samih nastavnika, trebaju biti lideri aktivnosti. Ako se učenici ne uključe i ne prihvate projekt, uticaj učenja će nestati.
- IV. Integracija sadržaja učenja (teorija) u servis u zajednici (praksa angažmana u korist zajednici) i razvoj kompetencija učenika: Postoje jasne, namjerne veze između prakse angažmana u korist zajednici i sadržaja nastavnog programa. Učenici pristupaju društvenim problemima i razvijaju kompetencije za aktivno i autonomno učešće u modernim društvima.

Citirajući Publikaciju² Ministarstva obrazovanja Argentine (2007), za Servisno-Učenje možemo tvrditi:

- **“Jača kvalitet obrazovanja** dajući konkretnu primjenu ideja, koje se čuju na časovima, omogućavajući učenicima da razviju vještine i kompetencije kroz iskustvo: ljudima su znanja potrebija za rješavanje stvarnih problema, nego za polaganje ispita.

1 Ovaj pasus predstavlja nastavak na koncepte navedene u Servisno-Učenje u Centralnoj i istočnoj Evropi. Priručnik za angažovane nastavnike i učenike (dostupno sa http://clayss.org/04_publicaciones/SL-EE_nov17.pdf). Više znanja o ovim konceptima i detaljnije informacije o S-U kao pedagoškom pristupu možete pronaći u ovoj publikaciji.

2 Argentina je postojbina CLAYSS (Latin American Center for Service-Learning)

- **Potiće građansko učešće** omogućavajući osmišljavanje i provedbu projekata koje donose do stvarne promjene.
- **Promoviše inkluziju** ohrabrujući svakoga da učestvuje, uključujući i osobe sa invaliditetom i pripadnike ranjivih grupa. Ovim se vrši borba protiv pasivnosti filantropskih modela, inkorporirajući aktivno i uspješno učešće u lokalnim razvojnim projektima.
- **Gradi mreže** između škole i organizacija u zajednici, čime se omogućava rad škole i pomoć u identifikaciji relevantnih, zajedničkih projekata za opštu dobrobit.
- **Mijenja uvriježene predodžbe djece i mladih**, omogućavajući im da budu aktivni agenti promjene, radije nego "izdržavane osobe" ili "lideri sutrašnjice". (Ministarstvo obrazovanja Argentine, 2007, str. 3, naš prevod)"

Čemu Resursna knjiga i kako je koristiti?

Ovaj Priručnik nastoji da omogući provedbu projekata Servisnog-Učenja kroz nadogradnju ideja opisanih u *Servisno-Učenje u Centralnoj i istočnoj Evropi. Priručnik za angažovane nastavnike i učenike*³. Ovaj Priručnik nastoji upotpuniti raniji, kako bi provedba projekata bila lakša i bolja.

Širom svijeta se nalazi veliki broj edukatora, članova društvenih organizacija, univerzitetskih predavača i nastavnika iz škola na svim nivoima, koji rade sa svojim učenicima i zajednicama s ciljem da promijene svijet u kojem živimo. Uz to, veliki je broj veoma motivisanih nastavnika, koji su voljni da provode obrazovne projekte sa i unutar svojih zajednica, kako bi adresirali stvarne i pretpostavljene probleme, istovremeno povezujući učenje sa društvenim angažmanom i transformacijom. Ova knjiga je osmišljena upravo za te nastavnike i za sve druge, koji žele razvijati ovakvu vrstu projekata.

Posebno namijenjen za Centralnu i istočnu Evropu, ovaj Priručnik uvodi ključne koncepte Servisnog-Učenja i pruža plan puta za provedbu projekata koji se vode ovom pedagoškom metodom. Uz to, on opisuje aktivnosti i metodologije koje koriste organizacije i obrazovne institucije u regionu i u drugim dijelovima svijeta, a koji su se pokazali kao veoma korisni u različitim fazama S-U i koji mogu pomoći nastavnicima i edukatorima u provedbi njihovih vlastitih inicijativa. Aktivnosti su opisane na engleskom jeziku, ali neke od njih su došle kao doprinos od članica Mreže CEE SL, nakon što su ih same probale. Zato smo uključili relevantne linkove ka detaljnim opisima na izvornim jezicima, zajedno sa detaljima za kontakt sa svakom institucijom ili organizacijom.

Pozivamo vas da pogledate i odaberete neke od ponuđenih aktivnosti, za koje smatrate da će najbolje odgovarati vašoj grupi, mogućnostima, interesima i fazi procesa. Svaka tehnika je postavljena u fazu procesa koja, prema našem iskustvu, predstavlja onu kojoj "najviše odgovara", iako se može koristiti i u drugim fazama. U svrhu što boljeg razumijevanja, uključili smo i primjere kako su drugi koristili ove aktivnosti. Mnoge su prikupljene tokom godina rada s obrazovnim institucijama i NVO-ima, a druge smo dobili od partnera iz regiona. Organizovane su prema različitim fazama S-U projekta, i podijeljene u tri poprečna procesa, koji se predlažu za svaki projekt: refleksija, komunikacija, vođenje bilješki i sistematizacija i procjena.

Treba imati na umu da ovi poprečni procesi i predložene faze na planu puta ne predstavljaju izolirane cjeline; zbog toga se aktivnosti predložene za bilo koju fazu ili proces, ne treba interpretirati izdvojeno od cjeline. Rezultat procesa bilježenja je vrijedan doprinos procesu refleksije. Tokom refleksije konsolidujemo i formuliramo poruke koje ćemo izaslati i aspekte koje ćemo procijeniti. Zbog toga vas pozivamo da ove aktivnosti koristite uz dozu fleksibilnosti, da ih inkorporirate u svoj projekt, te da bilježite i sistematizujete obavljene posao. Ovo će vam pomoći da napravite snažan projekt i omogućit će vam da istražite i otkrijete nove horizonte.

3 http://www.clayss.org.ar/04_publicaciones/SL-EE_nov17.pdf

Zahvalnica

Želimo da izrazimo posebnu zahvalnost svim partnerima uključenim u pripremu ovog materijala: Matej Bel University (Slovačka), Fondacija Schuler Helfen (Bosna i Hercegovina), Noi Orizonturi Foundation (Rumunija), Ružomberok Catholic University (Slovačka), MIOS (Bosna i Hercegovina), Genesis Project (Bosna i Hercegovina), Organizata Kosovare per Talent dhe Arsim – TOKA (Kosovo).

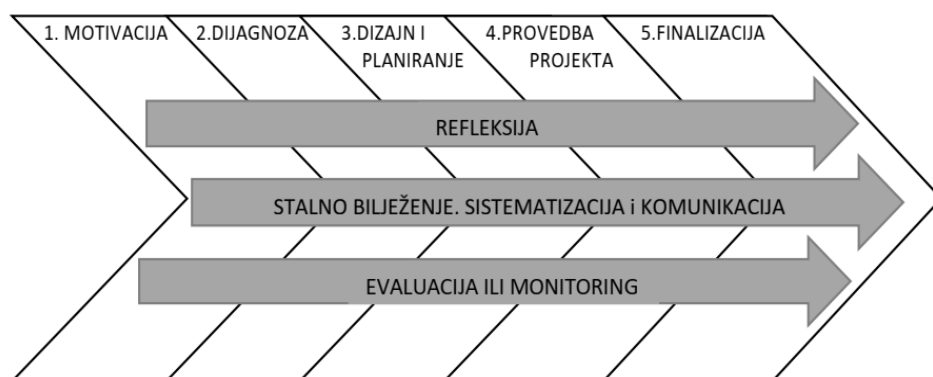
Hvala vam što svaki radni dan širite Servisno-Učenje u regionu i hvala vam na velikodušnom dijeljenju ovih materijala.

Plan puta projekta Servisnog-Učenja ⁴

Kao što je ranije rečeno, ovaj Priručnik nudi alate koji se mogu koristiti za rad na planu puta projekta S-U. Pojam "plan puta" se metaforički koristi da bi se objasnio planirani put, koji ćemo proći tokom našeg projekta, sa svim svojim fazama i procesima. Plan puta ima nekoliko stanica; u našem slučaju, to će biti različite faze u razvoju našeg projekta. Naš plan puta se sastoji od pet uzastopnih faza i tri procesa, koji se protežu cijelim projektom. Sekvencijalni red faza ih ne čini statičnim; umjesto toga, on postavlja neku vrstu reda u aktivnosti koje će se provoditi.

Slika ispod omogućava nam da grafički sumiramo obris predloženog plana puta (cf. CLAYSS, 2016b: 2; Tapia, 2006: 192)

U ovom dijelu ćemo predstaviti faze i procese. U daljim dijelovima knjige, objasniti ćemo ih u više detalja i predstaviti ćemo aktivnosti koje najviše odgovaraju svakoj od faza. Faze i procesi su:

FAZA 1: MOTIVACIJA i identifikacija

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Identifikovati ličnu i institucionalnu motivaciju za razvoj projekta.
- Identifikovati nas same kao grupu, zajedno sa identifikacijom naših snaga, slabosti, mogućnosti i posebnih karakteristika.
- Identifikovati obrazovni potencijal projekta koji hoćemo da provedemo.
- Pobrnuti se da svi učesnici znaju i razumiju koncept Servisnog-Učenja.
- Podići svijest o važnosti mladih, kao ključnih partnera.

FAZA 2: DIJAGNOZA

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Identifikovati potrebe/probleme/izazove zajedno sa zajednicom.
- Procijeniti vjerovatnoću dobivanja pozitivnog odgovora / odobrenja obrazovnih institucija / vlasti.

⁴ Na osnovu Tapia, 2016, str. 185-220

FAZA 3: DIZAJN I PLANIRANJE PROJEKTA

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Postaviti ciljeve kako za usluge, tako i za komponentu učenja unutar projekta.
- Specifikovati primatelje servisa.
- Planirati aktivnosti servisa.
- Specifikovati koncepte učenja i aktivnosti.
- Razviti preliminarni raspored i vremenski okvir.
- Odabrati lokacije za razvoj projekta.
- Identifikovati vođe projekta i aktivne učesnike.
- Osigurati resurse.
- Reflektovati i procijeniti dizajn i cjelokupnu povezanost projekta.

FAZA 4: PROVEDBA

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Definirati institucionalne saveznike, osigurati resurse, formalizovati dogovore i saveze.
- Provesti i upravljati projektom Servisnog-Učenjauz istovremeno razvijanje povezanog sadržaja učenja.
- Voditi bilješke o provedbi. Reflektovati i procijeniti cijeli proces i ostvarene među-ciljeve.
- Uzeti u obzir prilagođavanja, revidiranja, nove tokove provedbe i saveze.

FAZA 5: FINALIZACIJA, PROSLAVA I MULTIPLIKACIJA

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Provesti finalnu procjenu i sistematizaciju.
- Proslaviti i izraziti zahvalnost aktivnim učesnicima.
- Nastaviti s projektom Servisnog-Učenja i multiplikovati ga.

POPREČNI PROCESI

REFLEKSIJA

Glavne Teme:

- Obrazovna institucija i njena uloga.
- Društveno-ekonomski i politički konteksti.
- Ljudska prava i povezane etičke vrijednosti. Grupna dinamika i odnosi sa zajednicom.
- Naučene lekcije i sama praksa S-U, uključujući, gdje je to moguće, značajne aktivnosti (za učenike ili grupu).

STALNO BILJEŽENJE, SISTEMATIZACIJA I KOMUNIKACIJA

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Bilježiti sve razrađene aktivnosti u različitim formatima.
- Sistematizovati informacije i procese, kao i naučene lekcije.
- Komunicirati o našem radu o aktivnostima (sa zajednicom, partnerima i mogućim saveznicima).
- Pozvati druge da se pridruže i obogatiti naš projekt.
- Promovisati i ojačati pozitivan stav o mladima.
- Proširiti koncept Servisnog-Učenja na druge.

EVALUACIJA

Glavni ciljevi i aktivnosti:

- Što se tiče učenja, ocjenjujemo:
 - akademski sadržaj,
 - stečene vještine,
 - uočena ponašanja,
 - proces koji prolazi učenik.
- Što se tiče servisa, ocjenjujemo:
 - usklađenost s dogovorenim ciljevima,
 - uticaj na kvalitet života i zadovoljstvo zajednice,
 - kvalitet usluge, koja je data zajednici,
 - učešće učenika i pojedinačni rad,
 - umrežavanje i komunikaciju sa institucijom i unutar zajednice

Korisni alati i metodologije za svaku fazu projekta

Slijedi set dokazano učinkovitih alata, koji će vam pomoći da ispunite sve tri poprečne osobine projekata Servisnog-Učenja unutar okvira ciljeva postavljenih za svaku fazu. Možete odabrati onaj koji najbolje odgovara vašoj grupi, njenim interesima, mogućnostima ili istoriji.

Svaka aktivnost je detaljno objašnjena, tako da je možete provesti bez poteškoća. No, kako su ovo samo upute, vi ih možete prilagoditi na način koji će najbolje odgovarati vašem razredu i okolnostima.

Faza 1: Motivacija

1.a. Refleksija u fazi motivacije

U ovoj je fazi neophodno uraditi refleksiju na razloge, zbog kojih bi bilo važno provesti ovaj projekt, i kako se to odnosi na identitet i ciljeve grupe, kao i kako unaprijediti vaša znanja o S-U pristupu, uz istovremenu pomoć drugim učesnicima da i oni steknu dobro razumijevanje o tome. S tim u vezi, preporučujemo vam da provedete seriju grupnih aktivnosti, kako bi se svi učesnici međusobno upoznali i razmijenili informacije o svojim interesima, motivaciji i očekivanjima.

1.a.a Dijeljeni prostor

Tokom aktivnosti grupa se dijeli u četiri podgrupe, s jednakim brojem članova u svakoj. Svaka podgrupa će dobiti prostirku (otirač, hasura) na koju trebaju stati svi članovi. Važno je da svi članovi "jedva" stanu na prostirku, odnosno, da im ne bude, baš, udobno. Kada se svi članovi smjeste na prostirku svoje grupe, dajte im sljedeći zadatak: "Svi članovi grupe trebaju stati na drugu stranu prostirke, bez dodirivanja ili stajanja na pod. Vrijeme da to uradite je jedna minuta."

Svaka grupa će, vjerovatno, isprobati različite opcije u kojima će pokušati da okrenu prostirku stojeći, svi zajedno, na jednom njenom čošku, stajući jedni drugima na noge, itd. Nakon prve minute, vjerovatno je da niti jedna podgrupa neće ostvariti zadani cilj. Pitajte ih kako im ide, s kakvim se poteškoćama susreću i da li im pada na pamet neko alternativno rješenje. Nakon nekoliko minuta razmišljanja, pozovite ih da obrate pažnju i recite da ćete im dati još jednu minutu da razmisle o novom pristupu, a zatim ponovite instrukciju na identičan način kao prvi put. U ovom momentu, učesnici obično dobiju ideju da skoče na prostirku druge grupe, da okrenu prvu prostirku, na koju, zatim, pređu obje grupe, zatim da okrenu drugu prostirku i da ovaj proces ponove i sta preostalim prostirkama. Ako sami učesnici sami ne dođu do ove ideje, možete ih povesti ka rješenju ili im dati neki nagovještaj. Da bi ova strategija uspjela, grupe moraju biti jedna drugoj blizu.

Nakon što pokušaju s realizacijom ove ideje, brzo će riješiti zadatak. Tada ih upitajte da daju osvrt o preprekama s kojima su se susreli u početku, kako im je nova metodologija pomogla i koliko je uključivanje različitih nosioca interesa važno u rješavanju složenih problema. Uz to, predložite im da razmisle koji nosioci interesa bi mogli koordinirati zajednička nastojanja, kako bi bilo lakše usmjeriti se na problem.

Ova aktivnost:

+ daje prednost koheziji grupe

+ predstavlja značajan poticaj za refleksiju o potrebama uključivanja različitih nosioca aktivnosti u projekt

1.a.b Humanoid

Ova aktivnost će vam pomoći da promislite o identitetu, interesima, snagama i slabostima grupe, u vezi sa specifičnim ciljem.

Ovo su koraci:

- Postavite na tablu što više slika, s namjerom da obuhvatite što više stilova, sadržaja i oblika: npr. lica, pejzaži, predmeti, ljudi, grupe, životinje, apstraktna umjetnost, crteži, itd.
- Od svakog učesnika zatražite da odabere dvije slike koje su ga ili ju zainteresovale. Nakon toga, zamolite ih da naprave četiri grupe od po pet ili šest osoba, dajte im list papira i flomaster i zatražite da razmisle o problemu u zajednici⁵, kojim bi željeli da se bave. Recite im da to napišu na papiru.
- Nakon što to urade, zamolite im da slike, koje su odabrali svi članovi grupe, poslažu u obliku figure ljudskog tijela (tj. glava, tijelo, noge i ruke). Sada ih pozovite da pažljivo pogledaju napravljenu figuru i da identifikuju svoje snage i slabosti u provedbi projekta, kojim će se baviti problemom koji su odabrali. Na primjer, ako je glava velika stijena, neko bi mogao pomisliti da se radi o "tvrdoglavoj" osobi, ili, ako su sliku glečera stavili na grudi, neko bi mogao reći da je ta osoba "hladna". Ako, s druge strane, na grudi bude postavljena slika vatre, neko će reći da je ta osoba "toplog srca". Ako figura nema usta, možda mu/joj je teško da izrazi svoja osjećanja. Suprotno tome, ako je na mjestu usta slika megafona, jedna od interpretacija bi mogla biti da se ta osoba pobrine da ga/je dobro čuju ili da preglasno govori (grupa određuje kako će interpretirati svaku osobinu, zavisno na vođenim pitanjima, koja postavlja voditelj aktivnosti).
- Na kraju, grupa će izlistati snage i slabosti svog lika, u odnosu na projekt koji žele poduzeti, a zatim će ovom humanoidu dati ime. Nakon što su sve grupe završile zadatak, podijelit će svoje zaključke s ostalim grupama.

Kao što je ranije naznačeno, grupa će svakoj slici dati neko značenje. Kao voditelj aktivnosti, predložimo vam da ih ohrabrite da svog humanoida sagledaju kritički, da se propituju i unakrsno ispituju između sebe, ili im predložite načine kako da dođu do značenja. Grupama, često, neće biti lako da prepoznaju slabosti ili poteškoće. Ovom tehnikom, učesnici mogu projektovati osobine ili ponašanja iz vlastite ili grupne realnosti i, tako, otkriti svoje snage i izazove. Nakon što su identifikovali snage i slabosti humanoida, kao grupa, pitajte ih: "Šta su vaše snage i koji su elementi na kojima trebate više raditi, kako biste svoj projekt uspješno razvili?"

Ova aktivnost:

- + Pomaže u identifikovanju snaga i slabosti, koje su uvijek prisutne u grupi koja kreće u novi zadatak**
- + Jača identitet grupe**

⁵ Problem u zajednici je situacija ili problem, koji članovi zajednice identifikuju, a koji je potrebno riješiti ili koji bi se mogao poboljšati kako bi se unaprijedio kvalitet života cijele grupe. Neki od zajedničkih problema obično imaju veze sa: nedostatkom odgovarajućeg javnog prostora za igralište, usamljenost starijih ljudi, nepostojanje instruktivnih sekcija za učenike, nedostatak kulturnih sadržaja u zajednici, velika količina smeća na ulicama, problem koegzistencije ljudi različitog porijekla u istom komšiluku, izostanak lokalnog razvoja i eksploatacije lokalnih resursa, itd.

1.a.c Jedno-minutni dječji filmovi

Jedno-minutni video je snažan alat, koji predlažu naši partneri iz Genesis Projekta (Bosna i Hercegovina). Jedno-minutni dječji filmovi je alat koji motiviše djecu kako na kognitivnu kreaciju, tako i na demonstraciju aktivnog građanstva. Prikazivanje neke ideje putem kratkog filma je čak i odraslima teško. Za rad s ovim alatom, potrebno je da zajedno sa svojim učenicima:

- 1- Pogledate neke videe i iskoristite ih kao pokretače. Videe, koje je razvio Genesis, možete pogledati na njihovoj web stranici: www.genesisbl.org. U svrhu motivacije svoje grupe, odaberite one radove koji su bliski temi, koju biste željeli da obradite.
- 2- Reflektujte na temu videa i pozovite grupu da razmisli o drugim temama na koje bi mogli napraviti video.
- 3- Podijelite grupu u manje grupe sa po tri ili četiri člana i dajte im dovoljno vremena da razmisle o scenariju za novi video.
- 4- Dajte grupama dovoljno vremena (npr. jednu sedmicu) da snime i montiraju svoje video radove.
- 5- Pogledajte završene radove u učionici i odaberite jedan, kojeg biste mogli pokazati većem auditoriju ili podijeliti na društvenoj mreži.

Više informacija o ovoj tehnici i specifičnom načinu rada, koji je Genesis razvila, možete dobiti u kontaktu s njima preko www.genesisbl.org

1.a.d Seminari za mlade

Svako iskustvo ili grupa ne kreću iz iste tačke. Različite grupe imaju različite početne tačke. Ovu vrstu različitosti možete obraditi dizajnirajući i provodeći različite vrste seminara za mlade, kako biste promovisali uključenost i produbili njihovo razumijevanje o tome šta je društveni problem, zašto je važno njihovo učešće, šta mogu uraditi povodom toga i na koji način. Fondacija Schüler Helfen Leben (SHL) prelaže pet vrsta seminara:

- Seminar, tip 1 - Osnovna znanja i prenos motivacije - Stand Up Seminar

Pitanje: Zašto i kako bih trebao/la da učestvujem u društvu?

Ciljna grupa: pasivni i neiskusni mladi u dobi od 14 do 16 godina.

Cilj: podići svijest i pobuditi želju za učestvovanjem (podizanje svijesti) kod učesnika, kako bi razvili svoje prve, konkretne ideje i poduzeli male korake ka aktivnom učešću u društvu (izgradnja kapaciteta).

- Seminar, tip 2 - Dalja edukacija - Move On Seminar

Pitanje: Kako mogu poboljšati stvari koje obično radim i s kim mogu raditi?

Ciljna grupa: mladi u dobi od 17 do 21 godine starosti, koji imaju nekog iskustva u društvenom angažmanu i učestvovali su u provedbi nekog projekta.

Cilj: ponuditi informacije i priliku za razgovor o složenim društvenim pitanjima (podizanje svijesti); pružanje elementa motivacije radi lakšeg nošenja s problemima i izazovima s kojima se suočavaju, kako bi izbjegli frustraciju; ponuditi praktična iskustva u razvoju stvarnih projekata, koji su usmjereni ka njihovoj zajednici, a na osnovu informacija kojima raspolažu kao građani te zajednice.

- Seminar, tip 3 - trening liderstva - Power Up Seminar

Pitanje: Šta mogu učiniti da moj rad, tokom vremena, bude održiv?

Ciljna grupa: nastavnici, profesori, omladinski radnici, mladi profesionalci i polu-profesionalci (u dobi od 18 do 30 godina), koji su intenzivno uključeni u rad na projektima u nevladinim organizacijama ili školama.

Cilj: ponuditi znanja i iskustva iz oblasti rada s mladima, kao i iz oblasti organizacionih i razvojnih strategija (trening liderstva). Cilj ove aktivnosti je informisati i razviti mlade kao omladinske radnike i advokate omladinskog aktivizma u lokalnim zajednicama ili unutar njihovih škola.

- Seminar, tip 4 - obrazovanje grupa za podršku - Boost Up Seminar

Pitanje: Kako mogu podijeliti svoja iskustva u svrhu motivisanja i podrške drugima?

Ciljna grupa: mladi koje želimo uključiti u provedbu programa (budući vršnjački edukatori i tutori).

Cilj: dodijeliti odgovornost i ponuditi dodatno obrazovanje u svrhu razvoja kompetentnih donosioca odluka unutar programa. Ova vrsta seminara se koristi za obuku mentora na projektu i vršnjačkih edukatora nakon seminara (obuka trenera).

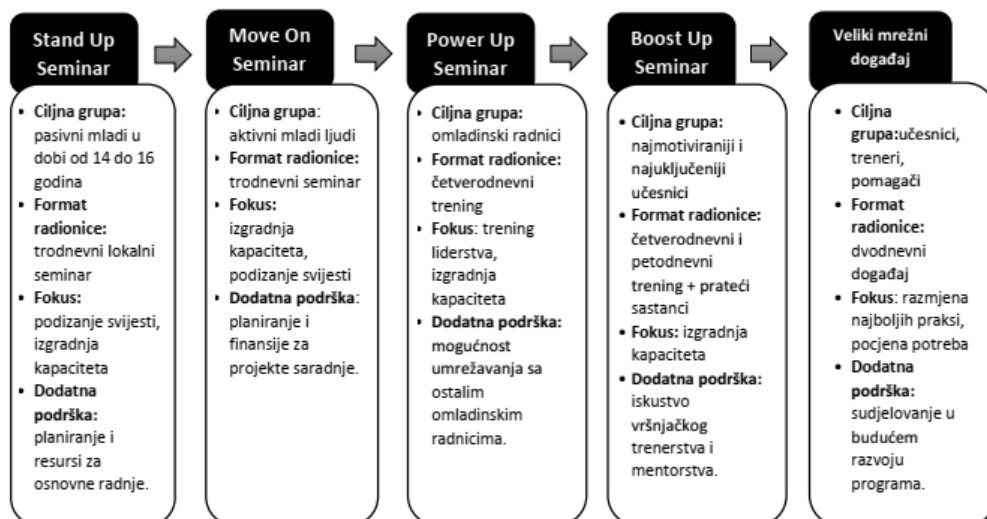
Seminar, tip 5 - "Veliki mrežni događaj"

Pitanje: Šta sam naučio iz vlastitog iskustva i šta mogu naučiti iz iskustva drugih? Šta možemo zajedno uraditi?

Ciljna grupa: zainteresovani učesnici, treneri, pomagači i drugi gosti.

Cilj: podijeliti primjere dobre prakse, iskustva i utiske, pokazati koliko omladinski aktivizam može biti moćan. Mrežni događaj će biti i odlična prilika za provedbu procjene potreba s učesnicima, a kako bi se poboljšala provedba našeg programa.

Sljedeći dijagram pokazuje povezanost između različitih vrsta seminara, ciljnih grupa, opšteg fokusa seminara i dodatnog sadržaja.

Da biste naučili više o ovim seminarima i kako da ih replikujete, posjetite web stranicu SHL Fondacije na: www.shl.ba ili im pišite na email: office@shl.ba.

Ova aktivnost:**+ Pogoduje integraciji gradiva****+ Promoviše liderstvo kod učenika****1b. Tekuće bilježenje, sistematizacija i komunikacija u fazi motivacije**

Vodeći redovne bilješke, sistematizujući ih i komunicirajući o urađenim aktivnostima tokom prve faze, bit ćete u mogućnosti da napravite promjene kojima ćete popraviti manje probleme, koji bi, ako ne budu riješeni, mogli postati veliki tokom vremena, čime bi ugrozili glatku provedbu projekta.

Tokom prve faze je ključno da o svojim idejama dajete komentare i da ih "potvrđujete". Kasnije, kada se vratite da pregledate prve izjave ili slike, kada vidite koliko se toga promijenilo, sigurno ćete biti ponosni i dobićete polet za dalje, kao i želju da drugima pokažete važnost i značaj vaše posvećenosti.

1.b.a Pano vašeg projekta

Model panoa se često koristi u različitim poduhvatima - velikim i malim, društvenim ili tehnološkim, inovativnim ili trendovskim, fokusiranim na masu korisnika ili samo na dio tržišta. Nudimo vam ovu adaptaciju jednostavnog dizajna, kako bismo vam pomogli da vizualizirate i predstavite svoj projekt na sažet, grafički i sveobuhvatan način.

Pano se obično sastoji od 9, međusobno povezanih četverouglova. U četverouglovima ćete, na koncizan i tačan način, navesti aspekte vašeg projekta. Za provedbu S-U projekta, pano se sastoji od sljedećih četverouglova:

1) Kreiranje društvenih vrijednosti: Ovaj dio predstavlja ono što će projekt ponuditi zajednici. To treba predstaviti kroz pozitivnu izjavu, a ne kao problem. Trebate jasno navesti za šta je ovaj projekt.

Dobar primjer bi bio "besplatna ili jeftina invalidska kolica, koja projektuju i prave učenici za članove zajednice, koji ih sebi ne mogu priuštiti i nemaju ih." Ova izjava jasno objašnjava šta se nudi ("invalidska kolica"), ko će ih napraviti ("projektuju i prave učenici"), i ko će biti korisnici ("članovi zajednice koji ih ne mogu priuštiti"). Drugi primjeri, kao što je "rješavanje problema pristupa vodi", ili "jačanje društvenih veza među komšijama", su također hvale vrijedni, ali je njihova prezentacija višeznačna i ne govori nam mnogo o samom projektu.

2) Učestvujuća/Ciljana zajednica: Ovaj dio identifikuje članove zajednice s kojima će se provesti aktivnosti i koji će imati koristi od provedbe projekta.

Ako ponovo pogledamo primjer s invalidskim kolicima, ciljana zajednica bi bila "osobe niskih primanja, koje žive u okolini škole ili grada, zavisno od mogućnosti poduzimanja aktivnosti), kojima su invalidska kolica potrebna, a ne mogu si ih priuštiti." Iako se može činiti da se segmentiranjem ciljana grupa lako pronalazi i da će, u drugim situacijama, biti jednostavnije koristiti formulacije kao što je "cijela zajednica iz školskog komšiluka", to nije slučaj. Važno je da se uvijek uspostavi jasno razumijevanje ko će raditi s vama i ko je ciljana grupa vaših aktivnosti. U suprotnom, možda nećete dobiti očekivanu reakciju onih osoba s kojima želite da radite, jer možda nisu svjesni onoga što radite. Uz to, nije isto kada se obraćate djeci ili odraslima, ili kada se obraćate odraslima da biste došli do djece. Jasnim definisanjem ciljane grupe ćete lakše osmisлити svoju komunikacijsku strategiju.

3) Specifične aktivnosti: Ovaj dio će sadržavati aktivnosti koje će se provesti, kako bi se došlo do ciljane zajednice i do željenog rezultata. Ne trebate obuhvatiti

aktivnosti na planiranju i pripremi. Umjesto toga, uključite one aktivnosti koje će pomoći u realizaciji projekta. Te aktivnosti je potrebno definisati u vremenu i prostoru.

U navedenom primjeru, mogli bismo navesti sljedeće aktivnosti: podjela invalidskih kolica u školi, primanje - u školi ili u domu zdravlja - kolica koja treba.

4) Komunikacija i umrežavanje: Ovaj dio opisuje kanale komunikacije, koji će biti otvoreni s različitim nosiocima interesa, i načine kako će se upravljati tim kanalima. Na primjer, mogu obuhvatiti Facebook stranicu za poruke, registar na recepciji ili u domu zdravlja, u koji ljudi mogu upisati svoje ime, redovni sastanci u školi, YouTube kanal, profil na Instagramu ili drugoj društvenoj mreži, emailovi ili telefonski pozivi, upitnici o zadovoljstvu, itd. Svaki od ovih kanala može biti koristan i jedan drugog ne isključuju; oni pružaju stalan protok informacija i obavijesti (nema ništa gore od toga nego kada postavite pitanje na Facebooku, a odgovor dobijete nakon nekoliko sedmica).

5) Ključni resursi: Ovaj dio opisuje resurse (kako ljudske, tako i materijalne), koji su neophodni za razvoj projekta. Treba ih se detaljno opisati, uključujući sve faze projekta (početak, razvoj i kraj). U našem primjeru, da bi sklopili invalidska kolica, učenicima trebaju metalne cijevi, specifična mašinerija, tkanina ili koža, alati i radna odjeća. Uz to, ako planirate redovne sastanke s osobama koje su dobile invalidska kolica, a u svrhu dobivanja povratnih informacija od njih o korisničkom iskustvu i kako poboljšati kolica, trebaće vam pristupačan i ugodan prostor. Zavisno od izbora kanala za komunikaciju, potrebno je definisati i druge ključne resurse.

6) Ključne aktivnosti: Za ispunjavanje projektnih ciljeva, potrebno je obaviti brojne aktivnosti vodeći se određenim rasporedom. Neke aktivnosti se mogu zamijeniti, neke ispustiti, no neke će biti i ostati neophodne. Te neophodne, one bez kojih projekt ne bi imao smisla, to su ključne aktivnosti. Važno je uzeti u obzir različite faze projekta, kako bi se stekao uvid u to kako će se dolaziti do ciljeva svake pojedinačne faze.

U našem primjeru, crtanje ili preuzimanje crteža, mjerenje dimenzija tijela korisnika, nabavka materijala i sklapanje invalidskih kolica predstavljaju ključne aktivnosti, zajedno s oglašavanjem i isporukom proizvoda. Svaka od tih aktivnosti ima svoj logičan slijed, koji se treba uspostaviti i pratiti.

7) Ključni partneri: To su oni partneri bez čijeg učešća bi bilo ugroženo ostvarivanje ciljeva. Na primjer, osoba koja će pozajmiti radionicu i alate (to može biti škola, ili neka druga institucija u zajednici), tj. osoba koja će otvoriti svoja vrata je ključni partner. Isto je s dobavljačima, korisnicima ili zdravstvenim radnicima, koji bi potencijalne korisnike mogli uputiti na vas.

8) Porijeklo resursa: Dobiti ćete resurse koji su vam potrebni u projektu? Da li ćete imati pristup vanrednim resursima (jednokratno) ili možete računati na redovan priliv resursa (npr. svaki mjesec)? Da li će neko dati stalnu podršku projektu, bilo da je to u novcu ili radu? Kakve aktivnosti na prikupljanju sredstava možete poduzeti?

Odgovori na ova pitanja će vam pomoći da popunite ovaj četverougao. Trebate imati na umu da pored nastojanja da budete kreativni i inovativni, oslanjanje na resurse do kojih bi moglo biti teško doći, vam može izazvati ozbiljne probleme tokom provedbe projekta.

9) Struktura troškova i vremenski rokovi: Uz definisanje načina za dobivanje sredstava koja su vam potrebna, neophodno je odrediti i kako će se ta sredstva koristiti, koja od njih treba zamijeniti ili obnoviti i koliko često. Početak na neodrživom putu

(npr. plaćanje za web hosting), može dovesti do značajnih poteškoća, između ostalog do klonulosti i frustracije. Uz to, nije isto imati sve resurse odmah na početku i dobivati ih postepeno tokom vremena, ili pronaći nekoga ko će vam, umjesto materijala, dati novac za kupovinu materijala (u potonjem slučaju, imate više slobode i najbolje bi bilo tražiti nekoliko ponuda).

Ovo je model panoa koji možete koristiti. Predlažemo vam da napravite veliku verziju panoa i da ga stalno revidirate.

7	6	1	4	2
	5		3	
9		8		

Trebate zapamtiti da je pano "živi sistem" i da će se, tokom trajanja projekta, mijenjati i razvijati. Zbog toga, nakon što ste kreirali svoj pano, kao grupa ćete se vraćati na njega i provjeravati konzistentnost prijedloga i njegovih elemenata (onoga što piše u svakom od četverouglova). Uz to, morate ga "potvrditi" uz pomoć nezavisnih posmatrača. U tu svrhu, predstavite im svoj pano i otkrijte šta su oni razumjeli da je vaš projekt i da li imaju neka pitanja ili prijedloge. Ako im projekt nije dovoljno jasan ili ako postavljaju mnogo pitanja, onda morate napraviti neke promjene.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pomaže da se vidi i pokaže kratak pregled cijelog projekta
- + Jača osjećaj interne konzistentnosti i projektnog jedinstva, kada se pano koristi kao sredstvo za refleksiju.
- + On treba da uključi zajednicu u konsultacije, kako bi se ojačalo njeno učešće u projektu.

1.b.b Posteri izloženi na oglasnoj ploči

U mnogim institucijama postoje mjesta s posebnom namjenom za komunikaciju o institucionalnim događajima ili za davanje informacija učenicima. Korištenje ovih prostora za objavu informacija o projektu je veoma pozitivno, jer tako informacije mogu dobiti svi učenici u školi.

Poster mora biti jasan i mora sadržavati najvažnije informacije, ciljeve projekta, način učešća i ostvarivanja kontakta. Poster se može napraviti na časovima jezika ili informatike i, gdje je to relevantno, na časovima stranog jezika, ako se radi o dvojezičnom sadržaju.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pogoduje integraciji gradiva

1.b.c Sredstva komunikacije u javnim prostorima

S obzirom da nastojimo uključiti zajednicu, možda bi bila dobra ideja pozvati članove zajednice na refleksiju i dijalog, s jasno definisanom svrhom: identifikovati problem u zajednici, kojim se institucija može baviti. Zavisno od publike, mogu se koristiti razne komunikacijske strategije, npr. posteri se mogu postaviti u dom za stare, lokalne klubove, na oglasne ploče u vjerskim objektima, itd. Digitalna pozivnice se može poslati putem raznih aplikacija, npr. WhatsApp ili drugo.

1.b.d Realnost kroz umjetnički objektiv

Ova aktivnost je usmjerena na to da pomogne učenicima da cijene komunikacijske i reprezentativne dimenzije jezika umjetnosti. Također, nastoji ohrabriti učenike da cijene mogućnost generisanja izražajnih i estetskih resursa, kako bi projektovani svoje misli i reflektovali na društvenu stvarnost, potrebe i prava djece i adolescenata, kao i da bi mogli tražiti organizacije, koje pružaju pomoć u tim područjima.

Organizujte takmičenje u crtanju, izradi maketa, fotografija ili drugoj umjetnosti, prateći ove korake.

a) Organizovanje takmičenja

Učitelji i učenici će biti odgovorni za organizovanje takmičenja: pravila, sudije, ceremonija dodjele nagrada, proglašenje pobjednika i izložba pobjedničkih radova, otvorena za cijelu zajednicu. Pobjednički radovi će biti oni koji na najbolji način izraze društveni problem, u skladu s pravilima takmičenja.

b) Sastanak

Svi radovi će biti numerisani i obješeni na zidove (ili na odgovarajuće panele).

Posjetioci izložbe (učenici iz drugih razreda, rođaci, komšije) će odabrati onaj rad koji izražava problem koji je njima bitan. Nakon toga, napisće svoje odgovore ili mogući pristup rješavanju problema, na komad papira.

c) Inventura

Glasovi će biti tabelirani, a komentari posjetioca, za svaku rad, će se glasno pročitati. Onda će učenici analizirati odgovarajuće ideje, identifikovati probleme, koji se najviše spominju, i objasniti do kojeg bi nivoa mogli da provedu servisne aktivnosti da bi ih riješili.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Promoviše kreativnost izražavanja

1.c Evaluacija u fazi Motivacije

Ovo je treći predloženi poprečni proces. Procjena se obično odlaže na neki srednji ili duži rok, dok ne dobijemo mjerljive "rezultate". No, procjena se mora raditi od prvog dana projekta.

Tokom prve faze, procjena se usmjerava na izvodivost i odaziv grupe, kao i na "potvrđivanje" (na osnovu informacija dobivenih tokom bilježenja i sistematizacije) ideje, koja počinje da se uobličuje u projekt. Slično tome bi se mogli pregledati i neki akademski sadržaji.

Važno je imati na umu da je učešće nosioca aktivnosti ključno u svim fazama projekta, kako bi se osigurala zastupljenost učenika, nastavnika, institucionalnih vlasti i članova zajednice. Iako bi to moglo biti teško, ostvarivanje ovakvog, pluralističkog učešća bi trebalo biti jedan od ciljeva.

Stalno govorimo da Servisno-Učenje služi dvojnoj svrsi: s jedne strane ono daje servis, a s druge ima edukativnu ulogu. Drugim riječima, servisna akcija ne može biti projekt Servisnog-Učenja ako, istovremeno, nema i pedagošku vrijednost, ako učesnici ne nešto ne nauče, namjerno, kao posljedica učešća u projektu. Komponenta učenja treba biti povezana s nastavnim planom predmeta i razreda od kojeg je potekla (Tapia et al., 2016).

1.c.a Evaluacija učešća mladih

Radite sa svojom grupom mladih učenika na pripremi kratkog upitnika o nivou, kontekstima i razlozima za uključivanje u različite probleme i aspekte života u zajednici.

Ovo su neka od pitanja koja možete uključiti u upitnik:

- 1) *Do koje mjere su mladi uključeni u donošenje odluka u ... kvartu / mjesnoj zajednici*
... vladinim tijelima
... školi
... drugim institucijama?
- 2) *Šta mislite, zašto je to tako?*
- 3) *Na koji način su uključeni?*
- 4) *U kojem okruženju mislite da bi mladi trebali ili mogli biti više uključeni?*
- 5) *Kako bi mladi mogli učestvovati u tom okruženju?*
- 6) *Čime bi mladi mogli da doprinesu u tim institucijama ili organizacijama?*
- 7) *Šta biste vi mogli uraditi da povećate uključenost mladih?*

Nakon što ovi podaci budu prikupljeni i sistematizovani, razgovarajte, kao grupa, o najrelevantnijim aspektima. Neke od pitanja u ovoj fazi mogu obuhvatiti sljedeće: U kojem okruženju ili instituciji mladi najviše i najmanje učestvuju? Zašto? Šta mi, kao grupa, možemo uraditi da promoviramo učešće mladih u onim okruženjima u koja su manje uključeni?

Na kraju, napišite pismo direktoru škole, rektoru univerziteta, predsjedniku mjesne zajednice ili centra za razvoj zajednice, šefu doma zdravlja, ili nekom drugom partneru, koji bi bio važan za projekt koji želite provesti. U pismu im predočite rezultate svog ispitivanja i dajte im do znanja da želite provesti projekat Servisnog-

Učenja. Pitajte ih kako bi oni mogli da doprinesu tome. Nemojte zaboraviti da objasnite ko ste i da date adresu na koju želite dobiti njihov odgovor (Paso Joven, 2004).

Ova aktivnost:
+ Promoviše liderstvo kod učenika
+ Promoviše uključenost zajednice

1.c.b Usklađeni ciljevi

Tokom prve faze projekta je važno jasno postaviti ciljeve i pobrinuti se da su oni usklađeni s pojedinačnim, grupnim i institucionalnim ciljevima.

Dobro definisani ciljevi imaju ove karakteristike:

S	Specifični	C	Izazovni (eng. challenging)	P	Pozitivno navedeni
M	Mjerljivi	L	Legalni	U	Shvaćeni (eng. understood)
A	Ostvarivi (eng. attainable)	E	Ekološki opravdani	R	Relevantni
R	Realistični	A	Dogovoreni (eng. agreed)	E	Etički
T	Vremenski raspoređeni (eng. time-phased)	R	Zabilježeni (eng. recorded)		

Nakon postavljanja ciljeva, testirajte ih spram liste pitanja niže u tekstu. Svaki učesnik treba dati odgovor na sva pitanja, pojedinačno.

Na nivou pojedinca:

Da li je cilj u skladu s mojim interesovanjima i vrijednostima?

Da li ispunjavanje ovog cilja znači za mene mogućnost da se razvijam?
Da li ću, s ostvarivanjem cilja, nešto naučiti?

Kako ja mogu doprinijeti ostvarivanju ovog cilja?

Na nivou grupe:

Imamo li stav većine o važnosti ispunjavanja ovog cilja?

Da li smo, kao grupa, spremni da pomognemo?

Da li imamo potrebne resurse?

Da li ih možemo sami dobiti? Da li se možemo osloniti na učešće drugih ljudi, ako nam bude potrebno?

Da li imamo iskustva u radu na ovom ili sličnim problemima?

Na institucionalnom nivou:

Da li imamo podršku institucionalnih vlasti za rad na ostvarivanju ovog cilja?

Da li ćemo, ispunjavanjem ovog cilja, doprinijeti ispunjavanju institucionalnih ciljeva?

Da li institucija ima iskustva u radu na ovom ili sličnim problemima?

Na nivou zajednice:

Da li zajednica uvažava važnost ispunjavanja ovog cilja?

Da li neke druge organizacije rade na ovom problemu? Da li smo povezani s njima, na neki način?

Znamo li za neka ranija iskustva, kada se pokušao ostvariti ovaj cilj, ali nije zbog izazova s kojima se susrelo?

Negativan odgovor na bilo koje od ovih pitanja će odrediti u kojem smjeru ćete krenuti u traženju pravca. Pozitivni odgovori će biti prikazani u mrežnom dijagramu, kao što su dati niže u tekstu. Prave se koristeći softver za proračunske tabele. Cilj, koji obuhvata najveće područje vaše mreže, će biti onaj koji je najzgodniji za vašu grupu u ovoj fazi. Na ova pitanja nema jednog, tačnog odgovora; odgovori prave mapu, koja vas vodi ka pitanjima koja treba dodatno istražiti.

Na primjer:

Cilj 1

Cilj 2

U ovom primjeru, Cilj 2 više odgovara.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pomaže u identifikaciji i mjerenju stvarnih i pretpostavljenih potreba zajednice

1.c.c Mapiranje potreba učenika

Neki od članova Univerziteta Matej Bel u Banskjoj Bistrici su razvili upitnik za mapiranje potreba i interesovanja učenika, vezano za razvoj S-U projekata. Koristite ovaj upitnik prije nego institucija počne s provedbom Servisnog-Učenja, u svrhu identifikovanja i definisanja potreba učenika i njihovih sklonosti u vezi s uvođenjem S-U u nastavni program. Vi ili vaše kolege možete zatražiti od učenika da odgovore na upitnik, a zatim zajedno s njima možete analizirati dobivene rezultate. Ovim se alatom mapiraju očekivanja od provedbe S-U (kakve koristi učenici očekuju, koje aktivnosti trebaju biti dijelom projekta Servisnog-Učenja, poželjne ciljne grupe, polje aktivnosti, model Servisnog-Učenja i broj sati koje su učenici spremni da posvete projektima Servisnog-Učenja).

Za pristup ovom upitniku na slovačkom, posjetite: http://servicelearning.umb.sk/images/stories/files/SL_na_stiahnutie/WEB_priloha_1_Dotaznik.pdf

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Jača osjećaj vlasništva nad projektom kod učenika
- + Pogoduje integraciji gradiva

1.c.d Razgovori o Servisnom-Učenju

Da bi se proveo S-U projekt, neophodno je shvatiti osnovu i prijedlog načina ovog rada s mladima, kako bi svaki učesnik mogao biti u harmoniji s ciljevima i duhom rada. S tim u vezi, nakon predstavljanja osnovnih koncepata S-U, zatražite od grupe učesnika (posebno nastavnika i vođa grupa), da pripreme kratku prezentaciju o teorijskom i institucionalnom okviru projekta. Trebali bi jasno opisati osnove S-U, zbog čega je ta inicijativa važna za instituciju, na koji način se uklapa u institucionalni projekt i na koji način će se integrisati u nastavni plan i program. Mogu to uraditi putem PowerPoint prezentacije, Prezi prikaza slajdova, konceptualnom mrežom, na način kako to rade poduzetnici ili na bilo koji drugi način. Nakon što su učesnici završili svoje pojedinačne prezentacije, pozovite ih da razmisle o onome što su previdjeli, stavkama koje su teže za provedbu u institucionalnom okruženju i o alternativama koje bi mogli da osmisle.

Ova aktivnost:

- + Jača razumijevanje S-U prijedloga u timu nastavnika i vođa
- + Pomaže učesnicima da se odrede kao grupa i institucija, u svjetlu problema
- + Pogoduje integraciji gradiva

Faza 2: Dijagnoza

Dijagnoza je veoma kompleksna faza u razvoju projekta. Dobra dijagnoza vam pomaže da, uz ostalo, steknete jasno razumijevanje problema i njegov stvarni uticaj na zajednicu, da saznate da li ćete biti u mogućnosti da djelujete s odgovarajućim resursima i da identifikujete uzroke, radije nego posljedice.

2.a Refleksija u fazi dijagnoze

U ovom koraku je potrebno razmisliti o problemima s kojima se zajednica trenutno susreće. Važno je identifikovati učestalost ovih problema i njihove uzroke, radije nego posljedice. Od jednake je važnosti reflektovati o tome kako zajednica doživljava ove problema i identifikovati i uvesti gledište drugih partnera, kao informaciju za sveobuhvatniju dijagnostiku.

2.a.a Čitanje između redova

Podijelite ovu priču s grupom učenika, a zatim zajedno reflektirajte na predložena pitanja.

Poglavica plemena je bio zabrinut zbog nadolazeće zime, pa je poslao svoje najbolje ratnike da posijeku stabla i skupe značajnu količinu drva za ogrijev. Zabrinut zbog situacije i odlučan da se prilagodi modernom vremenu, odlučio je da provjeri stanje i s lokalnom meteorološkom stanicom. Pozvao ih je i rečeno mu je da se očekuje hladna zima. Poslao je još ljudi, da donesu još drva. Nakon što su radili cijelu sedmicu, ratnici su ga zamolili da im da vremena za odmor, ali je poglavica, prije donošenja odluke, ponovo pozvao meteorološku stanicu. Odgovor koji je dobio ga nije umirio; rekli su mu da će biti izuzetno hladna zima, jedna od najgorih u desetljeću. Ratnici su radili bez odmora, a on ih je potjerao da rade što brže, da prikupe što više ogrijeva. Nakon još sedam dana, cijelo pleme je bilo iscrpljeno, a poglavica odluči da još jednom pozove meteorološku stanicu. Dobio je potvrdu da je situacija vrlo loša, da se može očekivati izuzetno hladna zima, najhladnija u posljednjih 50 godina. Vrlo zabrinut nakon ovih vijesti i zbog iscrpljenosti svojih ljudi, poglavica odluči da upita meteorologe kako su saznali da će zima biti tako hladna. Glas s druge strane telefonske žice mu odgovori: "Pa, vidite, Indijanci su posjekli dosta šume, a to je znak da očekuju hladnu zimu".

Iako je ovo šaljiva priča, govori o tome kako često pristupamo zajednici s nejasnim idejama i predrasudama. Kada do toga dođe, interakcija izgubi svoj potencijal za razvoj i razgovor može dovesti do nesporazuma. Horizontalna solidarnost⁶, kao sredstvo okupljanja, se mora izgraditi na osnovama direktnog, jasnog dijaloga usmjerenog na iskreno upoznavanje partnera, njihovih motiva i interesovanja.

Zavisno od obrazovnog nivoa u kojem radite, imat ćete različita početna pitanja, ali važno je razmotriti osnovne ideje za refleksiju:

- Čime smo došli do nesporazuma? Kako smo ga mogli izbjeći?
- Koje predrasude o zajednici, u vezi s problemom, želimo da obradimo i kakav je njihov uticaj?
- Šta znamo o problemu? Šta oni znaju?
- Kako se možemo osigurati da imamo učinkovitu komunikaciju s drugim učesnicima u projektu?

Ova aktivnost:

+ Promoviše liderstvo kod učenika

+ Pomaže u identifikaciji i mjerenju stvarnih i pretpostavljenih potreba zajednice

2.a.b Brainstorming o problemima u zajednici

Svrha ove aktivnosti je identifikovanje trenutnog problema u zajednici, koji vi, kao grupa, možete i želite da obradite. Pratite ove korake:

1. Predložite da svaki učenik napiše na listu papira (možete koristiti i samoljepljive listiće), različite probleme koje vide oko škole i u komšiluku. Kažite im da će im pomoći ako se stave u "kožu" različitih osoba u zajednici, npr. osobe sa slabim vidom, roditelja koji se brine o svojoj bebi, djeteta, starije osobe, člana NVO zajednice, itd.
2. Zamolite učenike da rade u grupama sa do pet članova i da podijele između sebe probleme koje su napisali, te da grupišu one koji su slični. Nakon toga, zamolite ih da napišu nacrt izjave kojom će opisati svaki problem, uključujući detalje o različitim doprinosima.
3. Sljedeće, neka svaka grupa odabere do tri problema koje će podijeliti s ostatkom razreda. Nakon što svaka grupa prezentira svoje odabrane probleme, ponovo grupišite slične probleme.
4. S liste problema, koje ste dobili, glasajte za odabir onog kojim ćete se baviti u projektu. Nakon što odaberete problem, zatražite od grupe da reflektira na sljedeća pitanja:
 - o Da li ovaj problem postoji svuda u zajednici, ili samo u određenim područjima?
 - o Da li on utiče na samo jednu grupu ljudi?
 - o Kako možemo saznati više o ovom problemu?
 - o Da li problem predstavlja izazov koji možemo savladati? Šta ili ko će nam trebati za partnere?
 - o Na koji način možemo problem bolje definisati i početi se baviti s njim?
 - o Da li neka nevladina ili vladina organizacija radi nešto u vezi s ovim problemom?

⁶ Za proučavanje ovog koncepta, pogledajte knjigu Servisno-Učenje u Centralnoj i istočnoj Evropi: priručnik za angažovane nastavnike i učenike dostupnu na http://clayss.org/04_publicaciones/SL-EE_nov17.pdf

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Potkrepljuje kreativno razmišljanje
- + Podstiče analizu ideja

2.a.c Najbolji način da se izrazi neka ideja

Sada, kada grupa ima ideju o temi projekta i počne raditi na definisanju ciljeva, bilo bi korisno uraditi malo dotjerivanja, kako bi se preciznije razvilo ideju, koja tačnije izražava potrebu koju nastojite ispuniti. Ciljevi su često nejasni, dvosmisleni, zbunjujući ili zamagljuju moguća rješenja, jer nas vežu za određene poglede ili razmišljanja o problemu, koji, ako bismo mu pristupili na drugi način, bi nas mogao povesti u razmišljanje o novim mogućnostima.

U ovoj aktivnosti, učesnici trebaju završiti rečenicu podijeljenu na tri dijela: subjekt, potreba i svrha.

Subjekt je onaj ko je u potrebi. Subjekt treba opisati sa što više detalja, kako bismo dobili jasan i detaljan profil osobe ili grupe osoba.

Potreba je ono što je subjekt treba i treba biti napisana fokusirajući se na potrebnu akciju, radije nego na imenicu koja je sadrži. Kasnije ćemo dati neke primjere za bolje razumijevanje.

Svrha je ono što subjekt želi ostvariti, ali ne može zbog toga što mu tekuća potreba to onemogućava ili otežava u ostvarivanju svrhe.

Na primjer:

Pretpostavimo da u zajednici u primjeru nema dovoljno mjesta gdje se djeca mogu igrati. Opuštena izjava ove potrebe bi bila: "Djeci treba kvadrat gdje će se igrati." Iako je ovo dobar pokušaj, ideja se može unaprijediti. Nije isto kada govorimo o djeci od 3 ili od 12 godina starosti; djeca od 12 godina možda već imaju neki javni prostor i problem se možda odnosi samo na djecu u dobi 3-4 godine. Ako govorimo samo o "kvadratu", onda će naše misli biti zaglavljene u ovoj ideji, dok postoje jednako dobre alternative, koje će odgovoriti na potrebu. Zbog toga, preciznija ideja, koja istovremeno otvara vrata različitim mogućnostima, bi bila: "Djeci u dobi do 4 godine, koja žive u ABC naselju, koja su siromašna i ne idu u obdanište ili na neke druge poslijepodnevnne aktivnosti (sada smo opisali SUBJEKT), je potrebno odgovarajuće bezbjedno, javno mjesto (ovdje smo opisali POTREBU), na kojem se mogu igrati i družiti s drugom djecom, u pratnji svojih roditelja ili staratelja (ovo je SVRHA). U drugoj verziji, problem se detaljno navodi, precizno u odnosu na subjekt i njegove potrebe i, istovremeno, daje mogućnost učesnicima da se uključe u potragu za širim spektrom rješenja, jer smo se pomakli od ideje "kvadrata", kao jedinog mogućeg izbora.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pospješuje razumijevanje grupe o projektu
- + Pospješuje razvoj komunikacijskih i vještina sažimanja

2.a.d Matrica odluke

Ovu aktivnost smo dobili od naših partnera u New Horizons (Noi Orizonturi, Rumunija). Veoma je korisna kada imate nekoliko ideja za projekt, a morate odabrati samo jednu. Da biste je izveli, pratite sljedeće korake:

- Prvo, pitajte grupu da izgovore ideje za potencijalne projekte.
- Zatim ih pitajte da odaberu kriterij procjene, koji će se koristiti tokom procjene svih predloženih ideja. Kriterij procjene može obuhvatiti: motivaciju za učenje o datoj temi ili sadržaju, stvarni uticaj koji možemo ostvariti na zajednicu ispunjavajući ciljeve (da li će zajednica zaista imati koristi od ispunjenja naših ciljeva), vrijeme i troškovna učinkovitost (da li smo u situaciji da ispunimo cilj vodeći se postavljenim rokovima i dostupnim sredstvima?).
- Nakon što se ideje izlistaju i postave kriteriji procjene, napravite tabelu s kolonama i redovima. Ideje poredajte u jednu kolonu, svaku ideju u drugi red, a svaki pojedinačni kriterij u ostale kolone.
- Pojedinačno, ili kao grupa, ocjenjujte ideje prema kriterijima, svaki ocjenjujući pojedinačno na skali od 0 (nula) do 5 (pet). Nakon što su sve ideje i kriteriji ocijenjeni, dodajte dobivene vrijednosti za svaku ideju pojedinačno i upišite u posljednju kolonu. Ideja s najvišim brojem bodova će biti ona koju ćete provesti.

Za ocjenjivanje ideja, možete koristiti tabelu kao što je ova:

Ideja	Kriterij 1	Kriterij 2	Kriterij 3	Ukupno
Ideja 1	2	5	3	10
Ideja 2	3	3	3	9
Ideja 3	4	5	2	11

U ovom primjeru, ideja 3 je ona s najviše bodova; dakle, to je ideja koja će se obrađivati. Možete izlistati koliko god ideja želite i koristiti onoliko kriterija koliko smatrate da je relevantno. Ono što je važno je da se ideje ocjenjuju prema istim kriterijima.

Ova aktivnost je objašnjena u videu, kojeg je proizveo tim Noi Orizonturi. Predlažemo vam gledanje ovog videa, prije nego krenete s aktivnošću. Na rumunjskom je (uz titl na engleskom) jeziku. Za video, kliknite na ovaj link: <https://www.youtube.com/watch?v=pe0FoK7NT0o&list=PL9iZsQWuarD-iy954uaFxGkXerfG7F8Ja&index=4>

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Jača planiranje i prilagođavanje ciljevima
- + Pospješuje razumijevanje grupe o projektu

2.b Tekuće bilježenje, sistematizacija i komunikacija u fazi dijagnoze

Tokom faze dijagnoze, trebate steći jasno razumijevanje problema. U tu svrhu, trebate prikupiti i analizirati podatke iz različitih izvora. Nakon što dobijete prvu formulaciju problema, prenijet ćete je ostalim učesnicima, nosiocima aktivnosti, i preformulisati je uključujući i njihova stanovišta.

2.b.a Intervju s predstavnicima nosioca interesa iz zajednice

Intervjui i upitnici su veoma korisni za bilježenje mišljenja i gledišta onih, koji se situacijom, koju želimo obraditi ili koju želimo učiniti vidljivijom kroz naš projekt, bave svaki dan. Trebamo uključiti njihova mišljenja i gledišta i s njima pojačati naš prijedlog projekta i prilagoditi ih stvarnim i primijećenim potrebama zajednica s kojima radimo. Novi horizonti (Noi Orizonturi) su razvili odličan i detaljan vodič za vođenje intervjuja s predstavnicima nosioca interesa iz zajednice, koji se nalazi na stranicama 37-40, **na** rumunjskom jeziku, u publikaciji CONECTEAZĂ-I LA COMUNITATE! Învățarea prin serviciu în folosul comunității, a kojem možete pristupiti preko ovog linka: https://noi-orizonturi.ro/resurse/Service%20Learning%20la%20clasa/Conecteza-i-la-comunitate_2017.pdf

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Pogoduje integraciji gradiva**
- + Promoviše uključenost zajednice**
- + Pomaže u identifikaciji i mjeranju stvarnih i pretpostavljenih potreba zajednice**

2.b.b Šetnja kroz zajednicu / komšiluk

Naši partneri iz MIOS-a (www.ioskole.net, Bosna i Hercegovina) su podijelili s nama ovaj koristan alat. Pozovite grupu da se prošetaju zajednicom s kamerama i bilježnicama, te da zabilježe mjesta i situacije od mogućeg interesa za projekt Servisnog-Učenja. Potaknite učesnike da istraže istoriju, klimu, tlo, vegetaciju, kako se koriste kuće i slično, da bi naučili što više o zajednici, te prikupite ideje za popunjavanje ovog radnog lista:

Snage i resursi u našoj zajednici	Zabrinutost za našu zajednicu	Mogući servisi koje bismo mogli ponuditi zajednici

Nakon što popunite radni list, upitajte mlade učesnike da podijele s drugima šta su zapazili, te odaberite jedan od naglašenih problema za obradu, uzimajući u obzir postojeće snage i resurse u zajednici.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pogoduje integraciji gradiva

2.b.c Kolektivno mapiranje

Kolektivno mapiranje je alat koji je razvila argentinska organizacija Iconoclasistas. Mapiranje se bavi označavanjem relevantnih mjesta i žarišta na mapi zajednice. Oznake na mapi označavaju članovi zajednice. Ova aktivnost je odlična za prikupljanje podataka o tome kako stanovnici nekog mjesta koriste i shvataju javni prostor. Da bi ste saznali više o ovoj aktivnosti i kako je praktično koristiti, predlažemo vam da pročitate priručnik koji je objavila Iconoclasistas. Engleska verzija priručnika je dostupna na ovom linku https://issuu.com/iconoclasistas/docs/manual_mapping_ingles

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Promoviše uključenost zajednice
- + Pomaže u identifikaciji i mjerenju stvarnih i pretpostavljenih potreba zajednice

2.b.d Grupno istraživanje

Novi horizonti (Noi Orizonturi, Rumunija) predstavlja metodologiju, koja ima neke zajedničke elemente s ranije navedenim aktivnostima, no, u ovom slučaju, predlažu kombinovanje različitih metoda za prikupljanje informacija, a zatim grupnu diskusiju o problemima i resursima koji su identifikovani. Za svaku grupu je važno da naglasi ne samo probleme, nego i resurse koji postoje u zajednici i namijenjeni su za rješavanje problema, ili koji mogu pomoći u pronalaženju rješenja. Podijelite razred u tri grupe (ako je veliki razred, možete napraviti i četiri). Svakoj grupi dajte drugu metodologiju istraživanja:

Grupa 1- Analiza medija: Grupa treba pregledati novine, web stranice, radio programe i drugo, tražeći vijesti o problemima kojima je potrebno ukazati pažnju u zajednici ili gradu, dajući prioritet onima koji se češće spominju i kojima bi se mogli baviti učesnici, kao članovi svoje škole ili institucije, koristeći resurse koji su im dostupni.

Grupa 2 – Intervjui: Ova grupa treba da obavi intervju s predstavnicima nosioca aktivnosti u zajednici, predstavnicima institucije, vlasti i drugim osobama koje mogu dati podatke o najprisutnijim problemima zajednice i o postojećim ili mogućim načinima za njihovo rješavanje. S tim u vezi, oni će pripremiti intervju od četiri pitanja, a zatim će sistematizovati dobivene informacije.

Grupa 3 – Anketa: Anketa će imati više pitanja nego intervju. Ova grupa treba da odluči na koju će se temu fokusirati za prikupljanje podataka, a zatim treba provesti ispitivanje s drugim učenicima, rođacima, komšijama i članovima zajednice. Savjetuje se jasno postavljanje broja pitanja i očekivanih odgovora. Podaci će se, nakon toga, obraditi kako bi se prezentovali ostatku razreda.

Svaka grupa treba uzeti u obzir da će se, nakon završene faze istraživanja, od njih tražiti da prezentuju ostatku razreda pet problema i pet resursa koji postoje u zajednici. Nakon što grupe budu formirane, biće im na raspolaganju jedan sat da organizuju svoj rad, kao i sedmica dana da provedu istraživanje, sistematizuju rezultate i pripreme

prezentaciju. Nakon kraja sedmice, imaće zadatak da probleme i resurse, koje su pronašli, ucrtaju na mapu grada (ili područja, koje je odabrano za rad), te da razgovaraju o tome koji problem je najrelevantniji da ga se obradi tokom projekta.

Tim Noi Orizonturi je napravio zabavan video, kao objašnjenje ove aktivnosti. Pozivamo vas da ga pogledate, klikom na ovaj link: <https://www.youtube.com/watch?v=ptxjUDCRhUA&index=3&list=PL9iZsQWuarD-iy954uaFxGkXerfG7F8Ja>

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Promoviše razvoj vještina istraživanja i prezentovanja

2.c Evaluacija u fazi dijagnoze

Uvijek insistiramo na tome da se procjena obavlja tokom cijelog trajanja projekta. U fazi dijagnoze, trebate procijeniti ne samo akademski sadržaj, nego i relevantnost odabranog problema, kapacitet da ga se obradi i internu konzistentnost identifikovane ideje i postavljenih ciljeva.

2.c.a Drvo problema

Drvo problema se pravi tako što se problem, koji namjeravate riješiti, napiše u sredini, kao da je u stablu. Uzroci se pišu ispod stabla, kao da su korijenje, a posljedice iznad stabla, kao da su grane. Ovaj model će vam omogućiti mjerenje konzistentnosti i procjenu odnosa između uzroka i posljedica. Dakle, bićete u mogućnosti da se fokusirate na aktivnosti koje su namijenjene sprečavanju uzroka, radije nego popravljanju posljedica. Više puta će biti potrebno da se nešto hitno uradi u vezi s posljedicom nekog problema, npr. u slučaju velikih poplava ili požara, kada se ljude treba premjestiti ili omogućiti pristup hrani i drugim osnovnim potrebštinama i uslugama. Nakon prolaska urgentne situacije, trebate se fokusirati na uzroke problema i pokušati ih minimizirati.

Potrudite se da informacije tačno prenesete: često umjesto posljedica vidimo uzroke i obratno, pa predlažemo da koristite analitičko razmišljanje prilikom procjene mjesta svake od stavki.

Ova aktivnost:

- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Omogućava razumijevanja uzročnosti i analizu složenih društvenih problema

2.c.b Ankete

Uvijek imajte na umu da S-U projekti nastoje da pomognu sa stvarnim i primijećenim potrebama u zajednici. To znači da problem koji ste odlučili da rješavate, mora sama zajednica smatrati brigom ili u vezi sa rješenjem problema, njega zajednica treba da zatraži, a ne da joj ga nametnete vi ili drugi. Da biste se osigurali da to tako i bude, predlažemo vam da pripremite upitnike i podijelite ih komšijama i članovima zajednice. Savjetujemo vam da uključite kako otvorena pitanja, kao što je "Šta vi mislite o trenutnom stanju u komšiluku", tako i zatvorena pitanja, kao što je "Da li vam predstavlja problem to što nema dovoljno zelenila?" Ovako ćete omogućiti dobivanje mišljenja ljudi u vezi s mjestom u kojem žive, kao i upliv u aspekte koji vas interesuju.

Ova aktivnost:

- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Promoviše uključenost zajednice
- + Pomaže u identifikaciji i mjerenju stvarnih i pretpostavljenih potreba zajednice

2.c.c Komšiluk iz snova

Cilj ove aktivnosti je da pomogne učenicima da prepoznaju ulogu organizacija u zajednici i da razmisle o organizacijama koje su potrebne u zajednici da bi promovisale i brinule o građanskim pravima.

Za pokretanje ove aktivnosti trebete poduzeti ova četiri koraka:

- a) Zatražite od učesnika da se podijele u grupe od po tri ili četiri osobe i da na listu papira napišu imena svih lokalnih organizacija koje poznaju.
- b) Svakoj grupi dajte veliki komad kartona i zatražite da izgrade maketu imaginarnog komšiluka, koristeći se raznim matijalima. Dajte im upute kroz pitanja, kao na primjer:
 - Šta je to što mjesto čini komšilukom?
 - Kakve su potrebe građana?
 - Kakve prijedloge biste dali ovom imaginarnom komšiluku?
- c) Zamolite svaku grupu da svom komšiluku da neko ime.
- d) Predstavite neke probleme da biste usmjerili aktivnost ka sprečavanju i identifikovanju problema djece i mladih.
 - Na primjer:
 - "U ovom komšiluku se omladina dosađuje i provode dane na ulici."
 - "U ovom komšiluku se djeca ne mogu bezbjedno igrati na javnoj površini."
 - Ovi problemi se mogu uzeti u obzir prilikom predlaganja koje organizacije treba uključiti u komšiluk.
- e) Nakon što su završili maketu, svaka grupa će prezentovati svoj komšiluk. Prilikom prikupljanja povratnih informacija, možete koristiti spisak prava djece i adolescenata, da provjerite da li obuhvaćene organizacije zagovaraju ta prava.
- f) Maketa se može izložiti i uključiti u druge aktivnosti, tako da porodice i učesnici, kao i drugi učenici, imaju priliku da je vide.

Za ovu aktivnost vam trebaju veliki komadi kartona, prazne kutije šibica, prazne kutije za lijekove, časopisi, makaze, ljepilo, flomasteri, dugmad, itd.

Ova aktivnost:

- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Promoviše uključenost zajednice
- + Pomaže u identifikaciji i mjerenju stvarnih i pretpostavljenih potreba zajednice

2.c.d Rangiranje problema na osnovu G.U.T.-a (ozbiljnost, hitnost, tendencija / engl. Gravity, Urgency, Tendency)

Ova aktivnosti bi mogla biti od koristi kada grupa već identifikuje ili odabere spektar problema i kada joj treba da utvrdi koje su neophodne potrebe i prioriteti zajednice, kako bi odlučili šta od toga će obraditi u svom projektu. Svi problemi, koje u ovoj fazi razmatrate, trebaju ispunjavati kriterij izvodivosti⁷, to znači da ste vi i vaša grupa mladih učesnika - kao članovi vaše institucije - već utvrdili da možete da se bavite ovim problemima.

Važno je da uspostavite konsenzus među učesnicima, kako biste ostvarili viši nivo posvećenosti.

Za lakši procesa odabira, možete se koristiti dijagramima u nastavku. Prvi vam daje polazište za ocjenjivanje svakog pojedinačnog problema. Svakoj varijabli ćete dati određenu vrijednost (ozbiljnost, hitnost i tendencija) i sabrati ih kako biste dobili total, koji upisujete u drugi dijagram. Drugi dijagram vam pomaže da brzo uporedite identifikovane probleme. Napišite rezultate na veći papir i pokažite grupi, da ih svi vide.

Dijagram 1 - Skala

Poeni	Ozbiljnost	Hitnost	Tendencija
10	Izuzetno ozbiljno	Hitno	Gubi se kontrola
8	Veoma ozbiljno	Donekle hitno	Biće se s ovim teško izboriti
6	Ozbiljno	Što prije je moguće	Postat će komplikovano
3	Jedva da je ozbiljno	Može sačekati	Moglo bi se zakomplikovati
1	Nije ozbiljno	Bez žurbe	Ništa se neće desiti ili će se nešto poboljšati

Dijagram 2 – Lista identifikovanih problema

PODRUČJE RADA Problematični aspekti Prioritetne akcije (G.U.T.)

Zdravstvo
 Obrazovanje
 Proizvodnja
 Razvoj
 Stambena pitanja
 Kultura
 Komunikacije
 Sigurnost
 Ostalo

Na kraju, napravite grupni izvještaj u cijeloj grupi. Svoje glavne zaključke možete predstaviti u digitalnim tabelama ili grafikonima napravljenim uz savjete ili u koordinaciji s matematičarima ili informatičarima. Uz to, svoj izvještaj možete objaviti na oglasnoj tabli institucije, kada počnete s projektom.

Ova aktivnost:
+ Promoviše liderstvo kod učenika
+ Promoviše analitičko i kritičko razmišljanje

⁷ Da biste naučili više o osjećaju ostvarivosti, pogledajte aktivnost prikazanu u Dijelu 3.c.d ovog Priručnika

Faza 3: Dizajn i planiranje

3.a Refleksija u fazi dizajna i planiranja

Nakon identifikovanja problema, moraćete posvetiti vrijeme definisanju najboljeg pristupa za njegovo rješavanje. Važno je da definišete svoja očekivanja i ciljeve u odnosu, ne samo na uslugu, nego i na cilj učenja, koji ste postavili.

3.a.a Rad sa 5 C

Ovu tehniku je s nama podijelila Organizata Kosovare per Talent dhe Arsim - TOKA (Kosovo), a više informacija možete dobiti na njihovoj web stranici: <http://www.toka-ks.org>

Ciljevi ove aktivnosti su:

1. Definirati i objasniti 5 C (kompetencije, samopouzdanje, povezanost, karakter i saosjećanje⁸ ; engl. competence, confidence, connection, character and compassion) i njihovu važnost za učenje i rast.
2. Postavljanje realističnih i specifičnih ciljeva za učenje / jačanje vještina vezanih za 5 C.
3. Iskren razgovor o snagama i područjima koja želimo pojačati / naučiti.

Cilj ove aktivnosti je da se pomogne mladim učesnicima da shvate 5 C i da navedu kako će naučiti ili ojačati jedno ili više C, za koja su zainteresovani. Uz vašu podršku, učesnici će s namjerom nastojati da pojačaju svoja interesovanja, vještine i sposobnosti. Ova se aktivnost najbolje provodi u manjim grupama (oko 10).

Upute:

1. Razgovarajte s učesnicima o važnosti postavljanja realističnih ciljeva za učenje. Fokusirajte se na ideju da svoje učenje mogu poboljšati kroz uključivanje u aktivnosti projekta Servisnog-Učenja, koje ih interesuju.
2. Prođite kroz definicije i primjere za 5 C i odgovorite na eventualna pitanja učesnika. Potaknite ih da postave pojedinačne ciljeve, kako bi svako imao vlastitu, jedinstvenu ideju o tome šta žele da nauče ili ojačaju tokom ovog iskustva.
3. Omogućite grupi vrijeme od 30-45 minuta da samostalno rade i odgovaraju na pitanja: "Koje C-ove biste željeli poboljšati tokom ovog projekta i zašto?", "Kakva vrsta podrške bi vam odgovarala u jačanju tog C?", i "Na koji način, specifično, ćete ojačati to C?" Podrška voditelja je potrebna za održavanje pažnje na zadatku i za refleksiju vezano za specifične stvari koje žele naučiti ili ojačati.
4. Zatražite od učesnika da vam kažu šta im je predstavljalo izazov, šta je bilo interesantno, ili šta je bilo lako u procesu; šta misle kako bi im to moglo pomoći; šta im se nije dopalo u cijelom procesu.
5. Podijelite koverte. Zatražite od učesnika da svoj list papira stave u kovertu

⁸ 1 - Kompetencije: Vještina ili sposobnost u određenoj oblasti ili predmetu (npr. javno govorništvo, drvodjelstvo, dizajn); 2 - Samopouzdanje: Lični osjećaj da ste dobra osoba i da vjerujete u svoj uspjeh; 3 - Povezanost: Pozitivni odnosi s ljudima oko vas i u vašoj zajednici, koji stvaraju osjećaj pripadanja; 4 - Karakter: Jak osjećaj iskrenosti, poštovanja i odgovornosti. Donosite dobre odluke, čak i onda kada je to teško; 5 - Saosjećanje: Stavljanje sebe u "tuđu kožu" i istinsko dijeljenje njihovih osjećaja, uz spremnost da pomognete drugima.

sa svojim imenom, da bi tako sačuvali svoje početne misli i ciljeve, prije nego počnu s učešćem na projektu Servisnog-Učenja. Koverte mogu zadržati učesnici kod sebe, ili ih mogu dati voditelju na čuvanje.

6. Odvojite dovoljno vremena tokom projekta kako bi učesnici mogli reflektovati na svoj napredak u odnosu na specifične ciljeve, napisane na papirima za 5 C, i kako bi se, eventualno, mogli preorijentisati.
7. U okviru završnice projekta Servisnog-Učenja, zamolite učesnike da odgovore na sljedeća pitanja, na poleđini njihovih početnih listova: "Koje C ste ojačali tokom ovog projekta i kako?", "Za koju vrstu podrške smatrate da je koristila za jačanje ovog C?", i "Kako će vam ovo pomoći sljedeće godine?" Propitajte učesnike pojedinačno, ili u grupi, o napretku koji su ostvarili prema svojim ciljevima. Pouke se mogu iskoristiti za postavljanje ciljeva u sljedećem projektu Servisnog-Učenja.

Ova aktivnost:

+ Pogoduje integraciji gradiva

+ Promoviše liderstvo kod učenika

+ Jača osjećaj vlasništva nad projektom kod učenika

3.a.b Edward de Bonovih šest šešira za razmišljanje

Edward de Bono, doktor s Malte, predložio je alat za grupnu diskusiju i donošenje odluka, a uključuje šest šešira različitih boja. Svaki šešir predstavlja jednu tačku gledišta, koja se razlikuje od drugih. Učesnici mijenjaju šešire i doprinose idejama s pozicije i tačke gledišta šešira koji nose.

Na osnovu boja i značenja, šešire možemo ovako opisati:

Plavo - Šta je predmet? O čemu razmišljamo? Šta je cilj? Osoba, koja nosi ovaj šešir, vidi veću sliku, kontroliše proces i rezultate na osnovu razmišljanja grupe, sintetizira i sumira.

Bijelo - Isključivo razmatra dostupne informacije, šta su objektivne činjenice, podaci? Neutralan je i objektivan.

Crveno - Intuitivne ili instinktivne reakcije iz duše, ili izjave o emotivnim osjećajima (ali bez ikakvog opravdanja).

Crno - Koristi logiku za identifikovanje razloga za obazrivost i konzervativan pristup. Praktičan, realističan, obuhvata negativne aspekte, slabosti, prijetnje, potencijalne rizike.

Žuto - Koristi logiku za identifikaciju koristi, teži harmoniji. Vidi svijetlu, sunčanu stranu situacije i širi entuzijazam.

Zeleno - Provokativne izjave i propitivanja, vidi dokle misli sežu i reaguje kreativno u potrazi za alternativnim rješenjima.

U grupama po šest, upitajte svaku osobu da nosi jedan šešir i da doprinese temi o kojoj se razgovara, iz ugla uloge koju označava taj šešir. Osoba koja nosi bijeli šešir, na primjer, će dati čiste podatke, bez ikakvog vrijednog objašnjenja vezanog za njih. Osoba s plavim šeširom će omogućiti vođenje diskusije kroz davanje riječi i pažnju da svaki govornik dobije svoje mjesto. Uloge žutog i crnog šešira su obično dosta konfuzne. Žuti šešir, onaj pozitivni, ne treba samo govoriti "da" i prihvatati svaki prijedlog bez ikakve kritike, kao da ne prihvata komplikacije ili poteškoće, ili kao da one ništa ne znače, nego treba naglašavati pozitivne aspekte prijedloga, njegove svijetle strane, koristi i ostavljati moguće nedostatke na raspravu

crnom šeširu. Crni šešir nije tu da "protestuje samo u svrhu protesta", ili da poriče dobre strane ili prednosti neke ideje, nego radije da uoči implicitne rizike, moguće komplikacije i poteškoće, koje bi se mogle pojaviti.

Detalji ove aktivnosti su objašnjeni u de Bonovoj knjizi "Šest šešira za razmišljanje". Štivo nije preobimno i može se pročitati online ili preuzeti s Interneta.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Jača razvoj kritičkog i kreativnog mišljenja**

3..a.c PAR model (Participativno istraživanje akcije)

Participativno istraživanje akcije (PAR, engl. Participatory Action Research), PAR model, je pristup istraživanju zajednica, koji naglašava učešće i akciju, a koji su s nama podijelili naši partneri iz Genesis projekta (Bosna i Hercegovina). To je način sistematičkog ispitivanja, istraživačka metoda s fokusom na društvenu promjenu. Uključili smo je u ovu fazu, ali je jako dobar alat za razvoj projekta od početka do kraja.

Učesnici donose informisane odluke u svim fazama PAR procesa, s primarnom svrhom promovisanja društvene promjene; specifična akcija u svrhu zadovoljavanja identifikovane potrebe lokalne zajednice jeste krajnji cilj.

Participativno istraživanje akcije odgovara istraživanju u brojnim disciplinama, kao što su obrazovanje, zdravlje, razvoj zajednice, obrazovanje odraslih, organizacioni razvoj, industrija, univerzitetski razvoj u zajednici, kao i istraživanja provedena s grupama potlačenih ili marginaliziranih osoba.

PAR proces obuhvata:

- Okupljanje projektnog tima
- Određivanje teme za istraživanje, od zajedničkog interesa
- Planiranje istraživanja i istraživanje tema / pitanja za istraživanje
- Okupljanje grupe za podršku (ključni nosioci aktivnosti unutar zajednice)
- Razvoj i provedba plana aktivnosti
- Bilježenje i dokumentovanje procesa
- Reflektovanje na process
- Predstavljanje rezultata
- Procjena i pregled urađenog posla
- Planiranje narednih koraka

Za više informacija o PAR modelu, posjetite: www.genesisbl.org

Ova aktivnost:

- + Potkrepljuje integraciju gradiva i interdisciplinarni pristup**
- + Pomaže u identifikaciji i mjerenju stvarnih i primijećenih potreba zajednice**

3.a.d Učenički sastanci

Ovi sastanci, koje predlaže MIOS (Bosna i Hercegovina), su zlatna mogućnost za motivisanje i ohrabrivanje učenika, jer na njima vide svoje vršnjake kako razvijaju različite projekte. Vaša grupa i vi možete zakazati sastanak s učenicima iz drugih razreda ili školama, u kojima se već razvijaju projekti Servisnog-Učenja, a kako biste saznali nešto o napretku tih projekata, o načinima njihovog rada, izazovima s kojima se susreću, poukama koje su izvukli, i sl.

Prije sastanka biste trebali razmisliti o tome šta vas najviše interesuje u vezi njihovih projekata i koja biste pitanja mogli postaviti. Za početak, možete razmisliti o pitanjima kao što su:

Šta vas je motivisalo da ovo radite?

S kojim ste se izazovima suočili?

Kako ste pozvali zajednicu da učestvuje i kako je zajednica reagovala?

Šta ste naučili?

Kako ste sistematizovali svoja iskustva?

Šta biste nam preporučili da i mi počnemo sa S-U projektom?

Ova aktivnost:

+ Pogoduje integraciji gradiva

+ Promoviše liderstvo kod učenika

3.b Tekuće bilježenje, sistematizacija i komunikacija u fazi dizajna i planiranja

Tokom osmišljavanja i planiranja projekta, važno je voditi organizovane bilješke o resursima, kako biste znali koji su resursi raspoloživi, a koje još niste nabavili. Također, važno je da zabilježite i da prenesete procesa rada, kako bi drugi saznali za vašu inicijativu i zainteresovali se za učešće u njoj.

3.b.a Grafikon partnera

Veoma je važno da vodite grafikon s informacijama o vašim saveznicima u projektu, jer će vam to omogućiti da imate sveobuhvatan pregled svih nosioca aktivnosti na mapi. Uz to, istraživanje, koje vam prethodi radi popunjavanja grafikona, će vam omogućiti da se bolje upoznate s organizacijama i nosiocima interesa u zajednici, koji rade na istom problemu koji vi želite da obradite. Ova saznanja su važna da biste mogli razmišljati o akcijama i aktivnostima koje će biti dodatak njihovim nastojanjima i na taj način ćete izbjeći dupliranje aktivnosti, koje bi mogle stvoriti opterećenje, a ne pomoć. Na primjer, ako vaš projekt namjerava da promoviše oralnu higijenu, dobra je ideja da kontaktirate lokalnu bolnicu ili dom zdravlja i da saznate da li oni nude radionice ili neke druge, relevantne aktivnosti. Ako ne nude, možda ćete angažovati profesionalni tim te institucije da učestvuje u vašim aktivnostima. Ako, pak, organizuju nešto, možda ćete saznati ko je njihova ciljna grupa i onda ćete raditi s drugom grupom. Na primjer, ako radnici u bolnici rade s djecom, vi ćete možda raditi s odraslima, ili starim licima.

Mi iz CLAYSS predlažemo ovaj grafikon partnera:

- Naziv organizacije
- Acronimi
- Svrha
- Provedene aktivnosti
- Direktor
- Adresa
- Telefonski broj
- E-mail adresa
- Poštanski broj
- Grad
- Okrug/oblast
- Web stranica

Ova aktivnost:

- + Omogućava upravljanje i rad s članovima i organizacijama u zajednici
- + Promoviše uključenost zajednice

3.b.b Grafikon planiranja projekta

U tački 1.b.a, predložili smo pravljenje panoa projekta. On daje brz i sveobuhvatan pregled vašeg projekta. No, s obzirom da mnogi detalji nisu prikazani na kanvasu, neophodno je kreirati detaljan pregled, uključujući ciljeve, aktivnosti i druge komponente projekta.

Kao što je ranije navedeno, veoma je važno osigurati internu usklađenost projekta. Ovaj grafikon vam omogućava da minimizirate detalje, koje bi mogli previdjeti ili prepuštiti slučaju. Od velike je pomoći ovaj grafikon imati u svakom momentu, kako biste svaku stavku mogli pregledati i popraviti, ako je potrebno.

Postoji mnogo modela, a mi predlažemo ovaj:

Institucija:

Naziv projekta:

Opšti cilj:

- Aktivnosti
- Zadužene osobe
- Neophodni resursi
- Period / faza provedbe
- Očekivani rezultati

Specifični ciljevi učenja

- Cilj učenja br. 1
- Cilj učenja br. 2

...

Specifični ciljevi servisa

- Cilj servisa br.1
- Cilj servisa br.2

...

Opšti cilj treba izraziti šta je to što namjeravate postići, na jasan i pozitivan način, kako sa akademske, tako i s tačke gledišta servisa. Zatim će se, taj opšti cilj, podijeliti u specifične ciljeve, vezane za učenje i za servis, tj. među-korake, koji su neophodni za ostvarivanje opšteg cilja.

Svaki cilj će obuhvatiti jednu ili više neophodnih aktivnosti, koje će biti navedene u koloni "Aktivnosti". Kolona "Zadužene osobe" će pokazati ime osobe, koja je odgovorna za vođenje ili provedbu aktivnosti. Dakle, svi će

znati kome se treba obratiti i na ovaj način će se spriječiti nesporazumi ili propusti, do kojih bi moglo doći u slučaju da osobe, kojima se treba obratiti, nisu definisane. Kolona "Resursi" obuhvata detaljne podatke o materijalnim ili ljudskim resursima potrebnim za razvoj aktivnosti. Kolona "Period ili momenat provedbe" će opisati tačno vrijeme u toku razvoja projekta, kada će se aktivnost provesti, kao i trajanje aktivnosti, bez obzira da li se radi o nekoliko sati ili nekoliko sedmica. Na kraju, kolona "Očekivani rezultati" će opisati rezultat svake aktivnosti i svakog relevantnog cilja. Očekivani rezultat u projektu zaštite i promovisanja lokalne flore bi, na primjer, mogao biti: "učenici prepoznaju i razlikuju lokalne od egzotičnih biljaka, kao i njihove koristi za okolinu."

Ova aktivnost:

- + **Pogoduje praćenju provedbe**
- + **Potiče na aktivno učešće učenika u praćenju i razvoju projekta**
- + **Omogućava praćenje projekta i konzistentnost interne procjene**

3.b.c Obilazak zajednice

Ovu aktivnost smo dobili od naših partnera New Horizons (Noi Orizonturi, Romania). Aktivnost se odnosi na posmatranje zajednice na kritičan i smislen način, istovremeno nastojeći prepoznati aspekte koji su, možda, ostali zanemareni, a sve u svrhu otkrivanja postojećih mogućnosti i problema. Detaljnu uputu o vođenju ovakvog obilaska, prijedloge za pitanja i teme za posmatranje (na jeziku originala, rumunjskom), ćete pronaći na stranicama 32-36 publikacije CONECTEAZA-I LA COMUNITATE! Învățarea prin serviciu în folosul comunității, je dostupna na: https://noi-orizonturi.ro/resurse/Service%20Learning%20la%20clasa/Conecteaza-i-la-comunitate_2017.pdf

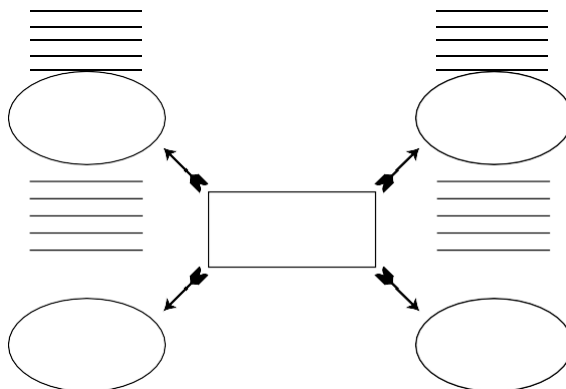
Ova aktivnost:

- + **Pogoduje integraciji gradiva**
- + **Promoviše liderstvo kod učenika**

3.b.d Mapa integrisanja u nastavni program

Uključenjem u više od jedne oblasti nastavnog programa, povećava se potencijal projekta S-U. Ovi dodaci i interakcija između servisnih aktivnosti i sadržaja nekoliko predmeta, bi se mogli predstaviti na sljedećem dijagramu. Centralni pravougaonik u ovoj konceptualnoj mreži će sadržavati opšte ciljeve projekta; u okolnim krugovima su specifični ciljevi servisa. Prazna mjesta ispod svakog kruga će biti popunjeni sadržajem iz nastavnog programa, koji će se primjenjivati u ostvarivanju datog cilja. Relevantni predmeti se trebaju navesti u zagradama:

Primjer dijagrama:

3.c Evaluacija u fazi dizajna i planiranja

Uz procjenu nastavnog sadržaja, neophodno je procijeniti konzistentnost između utvrđenih ciljeva, raspoređenih aktivnosti i očekivanih rezultata. Dobro planiranje će osigurati bolji razvoj projekta i jači uticaj.

3.c.a Igra telefona

Ova aktivnost predstavlja adaptaciju tradicionalne igre "Gluhih telefona" (negdje i "Kineski šaptači"). Zatražite od grupe učenika da sjednu u krug; jedno od njih će odabrati komponentu projekta (neki problem, koji treba riješiti, cilj, aktivnost, odnos s partnerom), napisati ga na komad papira i, zatim, papir presaviti. On/a će, zatim, šaptanjem prenijeti tu komponentu osobi koja sjedi s njegove/njene desne strane. Ta osoba će pažljivo saslušati i ponoviti šta je čuo/la osobi sa svoje desne strane. Tako će komponenta ići od uha do uha, dok ne napravi cijeli krug, sve do posljednje osobe koja sjedi prva s lijeve strane do osobe koja je počela proces. Taj posljednji učesnik će napisati šta je čuo/la, a zatim će ono što je napisano na oba papira biti pročitano naglas. Ako je došlo do gubljenja značenja ili se ideja promijenila, to bi mogao biti pokazatelj da nisu svi učenici razumjeli tu komponentu na isti način, ili da je samo prenošenje komponente bilo teško ili zburunjujuće. Grupa će, tada, reflektovati o tome kako da se komponenta razjasni da bi, za one koji je čuju prvi put, bila razumljiva, jasna i da označava ono što se želi reći.

Poruka ne treba biti duža od 50 riječi i treba biti što je moguće specifičnija.

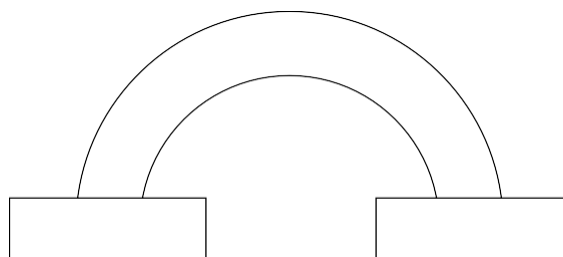
Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Pospješuje razvoj komunikacijskih vještina**
- + Jača internu konzistentnost i grupno razumijevanje projekta**

3.c.b Prelazak mosta

U dijagramu, sličnom ovom niže u tekstu, napišite, u lijevom pravougaoniku, problem koji pokušavate riješiti, a u desnom napišite zadate ciljeve. Imajte na umu da problem treba biti napisan kao negativna izjava, tj. koristeći se izrazima kao što je "nedostatak...", "nizak nivo...", "loš kvalitet", itd. S druge strane, cilj treba biti napisan kao pozitivna verzija problema, npr. za problem "nedostatka", cilj treba biti "prisustvo" ili "dovoljan broj". Nakon što popunite ta polja, dajte projekt na prvi test konzistentnosti, tako što ćete si postaviti pitanje: "Da li su ciljevi relevantni za ovaj problem?" Odgovor mora biti pozitivan; u suprotnom će biti neophodno preformulisati ciljeve ili promijeniti problem. Ovo možda zvuči jednostavno, ali morate biti pažljivi kako bi vaši ciljevi bili ispravno povezani s problemom; u suprotnom, uložićete veliki napor, a nećete vidjeti ostvarene rezultate. Na primjer, ako ste, kao problem, identifikovali visok stepen vršnjačkog nasilja među učenicima, vaš glavni cilj će biti smanjenje tog nivoa, a ne "poboljšati timski duh među učenicima". Poboljšavanje timskog duga jeste korak u pravom smjeru ka smanjenju nasilja, ali nije neophodno da je to rezultat koji je tražen.

"Prelazak mosta" Dijagram:

Nakon što ste verificovali usklađenost problema i ciljeva, napišite raspored aktivnosti u centralnom luku. Zatim si postavite pitanja: "Da li će nam ove aktivnosti pomoći u ostvarenju cilja? Kako?" Svako od članova grupe treba da razumije i objasni način na koji će aktivnosti dovesti do ostvarenja cilja. Još jednom, projekti često obuhvataju aktivnosti koje, bez obzira na to koliko se čine zabavnim ili privlačnim, ne vode ka ostvarenju cilja, ili, pak, vode, ali na "zagonetan" način. Upravo je ta zagonetka ono što pokušavamo otkloniti. Za svakog učesnika je važno da zna kako će aktivnosti dovesti do ostvarenja projektnih ciljeva.

Ova aktivnost:

- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Jača internu konzistentnost i grupno razumijevanje projekta

3.c.c Pregled projekta kroz vođena pitanja

Sljedi serija pitanja, koja se postavljaju prilikom sveobuhvatnog pregleda projekta. Negativan odgovor na bilo koje od pitanja, ukazuje na to da treba pojačati relevantni aspekt projekta. Zatražite od učenika da rade u grupama od po tri ili četiri člana i da reflektuju na postavljena pitanja, te zapišu svoje odgovore. Dajte im 30-45 minuta za obavljanje ovog zadatka.

- Da li je problem jasno identifikovan i definisan?
- Da li postoje dovoljne osnove za aktivnost?
- Da li postoji tačna definicija cilja učenja?
- Da li postoji jasna definicija ciljeva servisa u korist zajednici u smislu problema u zajednici koji je detektovan?
- Da li su planirane aktivnosti u skladu s postavljenim ciljevima?
- Da li su identifikovani primaoci / učesnici aktivnosti i projekta?
- Da li su dobro definisani zadaci i odgovornosti svakog učesnika?
- Postoji li planirani raspored unutar i/ili van školskih sati za razvoj projekta?
- Da li je uzet u obzir prostor korišten za razvoj aktivnosti projekta, kako unutar, tako i van škole?
- Koji materijalni resursi su nam na raspolaganju? Da li su oni dovoljni? Odakle dolazi finansiranje projekta? Da li je dodatno finansiranje traženo od drugih institucija?
- Da li su planirane aktivnosti konzistentne s postavljenim vremenskim rasporedom?
- Da li ste uzeli u obzir prostor za refleksiju i povratne informacije?
- Da li ste uzeli u obzir različite instance i metodologiju procjene?
- Da li se učenje gradiva izričito procjenjuje? Kako?
- Da li se procjenjuju kvalitet servisa i rezultata? Kako?
- Da li učenici imaju vodeću ulogu? Da li je imaju u svim fazama projekta?

Učenici će, zatim, podijeliti svoje odgovore, razriješiti sve dvojbe koje imaju i napraviti plan za identifikovana, preostala pitanja.

3.c.d Procjena izvodivosti i ostvarivosti projekta

Izvodivost i ostvarivost se često koriste kao sinonimi, ali njihovo je značenje različito i važno je tu razliku prihvatiti. Nešto je izvodivo kada ga je moguće uraditi, tj. kada imamo sredstva i metodologiju da to izvedemo. Nešto je ostvarivo kada se, bez obzira na mogućnost da ga se izvede, može obaviti u vlastitom kontekstu; ostvarivo je i može ga izvesti sama uključena grupa. Na primjer, putovanje u drugu zemlju s cijelom grupom učenika je možda izvodivo (jer se u gradu nalazi međunarodni aerodrom), ali nije ostvarivo (jer trenutno nemamo sredstava za tu aktivnost). Potrebno je osigurati da aktivnosti i ciljevi našeg projekta ne budu samo izvodivi, nego i ostvarivi. Ostvarivost S-U projekta obično zavisi od ovih aspekata: institucionalna podrška, spremnost učenika i nastavnika, poznavanje metodologije, dostupnost resursa.

Imajući to na umu, odgovorite na ova pitanja s grupom učenika:

- 1) Da li su raspored aktivnosti i ciljeva izvodivi (tj. da li imamo sredstva za to)?
- 2) Da li su ostvarivi? Da li te aktivnosti možemo mi ostvariti? Da li imamo institucionalnu podršku za njihov razvoj? Da li imamo posvećenost uključenih nastavnika i učenika? Da li smo odredili koliko će to trajati? Da li smo osigurali potrebne resurse?

Ako se, nakon odgovora na ova pitanja, čini da projekat nije ostvariv, možete se vratiti na aktivnost reflektovanja, koju ste proveli tokom faze dijagnoze, a zatim uskladiti projekt s mogućnostima.

Faza 4: Provedba

4.a Refleksija u fazi provedbe

Refleksija je proces koji je prisutan tokom cijelog razvoja projekta, no često se momenti refleksije dešavaju samo na početku i kraju projekta, čine se spontanim, na neorganizovan i nesistemizovan način, tokom aktivnosti, jer je sva pažnja, obično usmjerena na aktivnosti, prije nego na reflektovanje. No, važno je predvidjeti prostor u rasporedu za aktivnosti reflektovanja sa svim uključenim stranama, tokom samog razvoja projekta, da bismo uveli balans u aktivnosti i prilagodili se gdje je to potrebno.

4.a.a Dijaloške sesije

Zatražite od učesnika da naprave krug i da objasne - s njihove tačke gledišta (pojedinačno ili kao grupa ili kao organizacija koju predstavljaju) - najznačajnija dostignuća i izazove s kojima su se susreli tokom provedbe aktivnosti, kao i uzroke i rješenja problema.

Da bi se ove dijaloške sesije najbolje iskoristile, potrebno je uzeti u obzir sljedeće aspekte:

- 1- Imenujte koordinatora, koji će voditi računa o redu tokom sesija.
- 2- Budite uvijek fokusirani na aktivnosti o kojima se diskutuje i analizirajte ih na najobjektivniji mogući način.
- 3- Pobrinite se da se prema svima u grupi ponaša s poštovanjem i da svi slušaju jedni druge.
- 4- Budite organizovani: izbjegavajte miješanje tema. Prilikom razgovora o dostignućima, npr. fokusirajte se na njih, a ako neko želi da spomene izazove, zamolite ih da sačekaju dok to pitanje ne dođe na red u diskusiji.
- 5- U grupi, koja je podložna dezorganizaciji ili nepažnji, predložimo korištenje nekog predmeta (npr. klupko vune ili mala, gumena lopta), koja će ići od ruke do ruke. Samo ona osoba, koja u ruci drži predmet, može da govori, a zatim ga predaje drugoj osobi koja želi da se obrati.
- 6- Predložimo da izbjegavate razmjenu mišljenja "jedan-na-jedan"; sve što se govori, treba biti rečeno pred svima, jer se odnosi na sve.
- 7- U grupi, koja ne uspije postići dogovor ili gdje dolazi do razvlačenja diskusije, dobro je postaviti granice, npr. 10 minuta po temi.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Pospješuje razvoj komunikacijskih vještina**

4.a.b Šta bi bilo da nije ovako?

Uzimajući kao osnovu ono što su prošli tokom projekta, od učesnika se traži da predlože drugačiji način provedbe projekta, ali da dođu do istog ili boljeg rezultata. Cilj je da se potakne na kreativno razmišljanje i otkriju alternative. Savjetuje se sloboda zamišljanja malo vjerovatnih scenarija, s obzirom da će refleksija samo na moguće i poznate scenarije obuzdati inovativnost.

Prvo, odaberite jedan od projektnih ciljeva. Zatim, razmislite o aktivnostima koje su provedene do sada, ili koje se planiraju provesti za taj cilj. Upitajte učesnike, u grupama, da razmisle o načinima ostvarivanja ovog cilja. Cilj je da se planirane aktivnosti zamijene novima. Nakon završetka rada u grupi, učenici prezentuju svoje alternative. Na kraju, u plenumu, razgovarajte o sljedećim pitanjima:

Vjerujete li da je bilo koja od alternativa, koje smo čuli, bolja od onoga što smo imali? Zašto?

Koje bismo koristi ostvarili promjenom aktivnosti? Možemo li to uraditi u ovom momentu?

Kakvu korist bismo imali od zadržavanja na originalnom planu?

Ova aktivnost:

- + Potkrepljuje otkrivanje alternativa
- + Potkrepljuje kreativno razmišljanje
- + Dobar put za razmišljanje o novim projektima

4.a.c Da li ovo činimo na najbolji mogući način?

S grupom mladih učesnika, pročitajte i razgovarajte o ovoj priči; da li postoji jednostavniji (učinkovitiji) način ostvarivanja sličnog ili jačeg uticaja njihovim radom.

O vodopadima, roniocima i mudracima, ili Servisno-Učenje kao pedagogija

Legenda kaže, u dalekoj je zemlji jedan dobar čovjek vidio da se mladić davi u viru na dnu vodopada.

Uz veliki napor, dobar čovjek je uspio izvaditi mladića iz vode i pozvao je komšiju da pokušaju da ga ožive. Dok su se time bavili, vidjeli su drugog momka, kako pada niz vodopad. U nastojanjima da spasu drugog, vidješe trećeg kako pada. Poslije par sati, grupa dobrih ljudi se okupila s namjerom da spašavaju one koji su, jedan za drugim, padali.

Poslije nekoliko mjeseci, komšije su već osnovale udruženje za pomoć davljenicima, te su, uz velike žrtve, uspjeli da prikupe sredstva da zaposle tim ronilaca, koji su spašavali dječake i mladiće, koji su padali u vodu.

Jedan mudrac dođe u to područje i upita: "Ne bi li bila dobra ideja da se popnete na vrh vodopada i vidite zbog čega toliko ljudi pada otamo?" Komšije, u sred posla, prilično nestrpljivo, odgovoriše: "Zar ne vidite da smo zauzeti spašavanjem života? Nemamo mi ni vremena, ni novca za obilasku!"

Mudrac se popeo na brdo i tamo pronađe jedno veoma siromašno selo, a u njemu školu. Preko puta škole je bilo veliko, blatnjavo polje, bez ikakve ograde, tik do vrha vodopada s kojeg su djeca stalno padala...

Postoje različiti završeci ove legende: neki kažu da je mudrac organizovao učenike iz te škole, da izgrade ogradu, posade travu i naprave povrtnjak na toj poljani. Drugi kažu da je do kraja života pokušavao dobiti sredstva iz Kraljevskog trezora, da poploča područje ispred škole, ali da su oni bili previše zauzeti plaćajući sudske troškove i da je jedino za šta su mogli izdvojiti novac bilo plaćanje ronilaca, koje je zaposlilo Udruženje za spašavanje davljenika. (Tapia, 2001, p. 225)

Nakon čitanja priče, možete razgovarati o ovim pitanjima:

- Da li smo uzroke problema pravilno identifikovali?
- Da li koristimo naše resurse na najbolji mogući način?
- Da li postoji jednostavniji način da ostvarimo iste ili bolje rezultate?
- Da li je naš projekt održiv?

Ova aktivnost:

- + Potkrepljuje otkrivanje alternativa**
- + Razvija kritičko mišljenje**
- + Promoviše analizu smjera projekta i uvođenje relevantnih promjena**

4.a.d Projekt na točkovima

Podijelite grupu u manje grupe, sa po četiri ili pet članova, a zatim zatražite da projekt zamisle kao da je automobil. Nakon toga, zatražite od njih da komponente projekta povežu sa nekim dijelom automobila i da ih nacrtaju. Zatražite da razgovaraju o ovim pitanjima:

- a) Kakav je to automobil: veliki, mali, čvrst, nestabilan?
- b) Koje komponente su na točkovima? Šta ga pokreće?
- c) Koje gorivo troši? Da li ga ima dovoljno?
- d) Gdje ide?
- e) Ko u njemu putuje? Ko je vozač i kakve uloge imaju ostali?
- f) Na kakve prepreke nailazi na putu?
- g) Da li ima i drugih automobila na tom istom putu? Kakva su ona?
- h) Kakav prtljag nosimo u automobilu?
- i) Kakve su sigurnosne karakteristike automobila? Da li ima kutiju za prvu pomoć?
- j) Gdje i zašto treba stati duž puta?
- k) Šta treba hitno popraviti kod mehaničara?

Nakon 30 minuta, svaka grupa će predstaviti svoje vozilo. Na kraju možete napraviti zajedničko vozilo, u čijem će stvaranju svi učestvovati, i/ili možete predstaviti različita vozila, kao da su na izložbi u nekom salonu automobila.

Ova aktivnost:

- + Razvija analitičko mišljenje**
- + Promoviše analizu smjera projekta i uvođenje relevantnih promjena**
- + Promoviše liderstvo kod učenika**

4.b Tekuće bilježenje, sistematizacija i komunikacija u fazi provedbe

Bilježenje aktivnosti, sistematizovanje procedura i informacija i komuniciranje o obavljenom poslu je od izuzetne važnosti za osiguravanje održivosti i stvaranje mogućnosti za prilagođavanje i replikovanje projekta. Prilikom pokretanja projekta će se desiti da nije sve onako kako je planirano; zbog toga je veoma važno zabilježiti i sistematizovati rad: na taj način će se omogućiti refleksija učenika i učenje iz iskustva.

4.ba Google Drive Docs ili drugi programi ili aplikacije putem kojih nekoliko korisnika zajednički koristi dokumente

Uz mogućnosti koje nudi Google Drive, možemo praviti dijeljene dokumente, kojima mogu pristupiti i učenici i nastavnici, s bilo kojeg uređaja povezanog na Internet. Tako mogu dati svoj doprinos i pročitati šta su drugi napisali.

Ove platforme omogućavaju korisnicima kreiranje datoteka s tekstovnim dokumentima, tablicama, obrascima, slajdovima, crtežima, a možete raditi i s mapama. Dokumente možete preuzimati u različitim formatima i pohraniti ih na bilo kojem uređaju.

Također, korisnicima se omogućava praćenje promjena i uvid u to ko je promjenu izvršio. Ovim se omogućava i procjena učešća.

IT časovi i radionice su dobro mjesto za učenje o kreiranju ovakvih dokumenata.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Pogoduje integraciji gradiva**
- + Omogućava praćenje i procjenu učešća**

4.bb Otvorene aktivnosti na javnim mjestima

Organizovanje aktivnosti na javnom mjestu, koje posjećuje dosta ljudi, je dobra prilika da se projekt predstavi onima, koji inače o njemu ne bi imali priliku čuti.

Sa svojom grupom učenika možete organizovati aktivnosti na javnim mjestima, kao što su trgoví, prodajni centri, lokalni dom kulture ili prostor ispred škole. Bitno je da doprete do ljudi koji, inače, ne bi čuli za vaš projekt; da ih zainteresujete i pozovete da se uključe u tekućim ili budućim aktivnostima.

Aktivnosti trebaju biti specifične, s jasnim ciljem, početkom i krajem u određenom prostoru i vremenu. Neki od primjera ovakvih aktivnosti su: radionica pravljenja lutaka, klub crtanja ili slikanja, čošice za čitanje za djecu, časovi kuhanja, čas uzgoja povrća, kratki informativni razgovori, obrazovne igre, itd.

Na primjer, studenti Umjetničke škole Univerziteta Matej Bel iz Banske Bystrice, Slovačka, su organizovali seriju javnih događaja na temu savremene književnosti, s namjerom da promovišu čitanje, a posebno među djecom, u naseljima blizu Univerziteta. Radili su i s članovima zajednice gluhih, jer su primijetili da nedostaju kulturni i drugi javni događaji za ovu ciljanu grupu. Zbog toga su promovisali učenje o slovačkoj modernoj književnosti u svakoj od ovih grupa.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Promoviše uključenost zajednice
- + Pospješuje razvoj komunikacijskih vještina

4.b.c Dnevnik iskustva

Vođenje dnevnika podrazumijeva bilježenje ne samo zadataka, događaja, vremena i datuma, ali i anegdota, podataka i poduzetih koraka. Dnevnik može sadržavati slike, brige, strahove i kritička pitanja o određenim temama i, najvažnije, opis iskustva samih protagonista. Svaki učenik se treba osjećati slobodno pri pisanju.

Pozovite grupu da vode vlastite dnevnike o projektu. To mogu uraditi putem digitalnih alata i dodavanjem bilješki tokom i nakon svake aktivnosti. Bilješka se treba raditi na različite načine: zapisnik sa sastanka, prezentacija, upute, fotografija učenika, koji učestvuju u servisu, ili zajednice u akciji, bilješka o stanju "prije i poslije", video ili audio zapis, kako bi sve sve informacije sačuvala da bi se kasnije pretvorile u pisani dokument našeg ukupnog iskustva.

Kasnije će svi ti materijali predstavljati elemente za komunikaciju i reflektovanje.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Pospješuje razvoj komunikacijskih vještina
- + Doprinosi sistematizovanju iskustva
- + Pogoduje integraciji gradiva

4.b.d Detaljan zapisnik

Koristite knjigu ili bilježnicu s numerisanim stranicama ili digitalni dokument za bilježenje onoga što je dogovoreno na sastancima, tokom provedbe projekta. Ako ćete raditi na digitalnom dokumentu, pohranite ga na uređaju s kojeg mu se može jednostavno ili često pristupiti ili ga podijelite online, da ga se može lako otvoriti kada god je to potrebno da biste dobili informacije ili ga pregledali.

Možete napraviti obrazac, no, u svakom slučaju, ove podatke trebate zabilježiti.

- Datum
- Mjesto sastanka
- Učesnici (imena i uloge)
- Svrha sastanka
- Teme o kojima se razgovaralo
- Odluke koje su donešene
- Ukratko o aktivnostima, njihovi rokovi i zadužene osobe

4.c Evaluacija u fazi provedbe

Uopšteno, proces procjene u društvenom ili projektu Servisnog-Učenja se fokusira na procjenu rezultata ili uticaja na obavljani posao, dok se u formativnim ili obrazovnim procesima procjenjuje nivo znanja koje je učenik stekao. U S-U procesima se razmatraju oba aspekta i, iako je, kako je već rečeno, procjena važna za svaki korak puta, procjena provedbe projekta je ono što će vam omogućiti da poduzmete neophodne promjene ili korektivne akcije, kako biste pojačali uticaj.

4.c.a Evaluacija rasporeda usklađenosti

Raspored aktivnosti, koji je svima dostupan u svakom momentu, je veoma važan. On treba sadržavati ciljeve, aktivnosti, raspored vremena i očekivane rezultate, a sve u svrhu da se koristi za provjeru stvarnog stanja. Neophodno ga je redovno provjeravati u svrhu provjere usklađenosti: to će vam omogućiti prilagođavanje aktivnosti i ciljeva vašim stvarnim mogućnostima, te planiranje sljedećih koraka. U dijelu 3.b.b. se nalazi primjer rasporeda.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Jača internu konzistentnost projekta**
- + Omogućava prilagođavanje projekta**
- + Pospješuje razvoj vještina upravljanja**

4.c.b Participativna evaluacija

Procjena servisnih aktivnosti i ciljeva sa zajednicom je važna da bi se čulo i uvažilo njihovo mišljenje. S tim u vezi, pozovite najvažnije članove zajednice i grupe ili institucije s kojima ste radili, da biste čuli njihovo mišljenje i da biste zajednički definisali kriterije za procjenu projekta.

Možete pripremiti upitnik ili se koristiti otvorenim oblikom intervjua. Evo nekih pitanja za početak:

- 1 - Da li ste upoznati s ciljevima koje smo definisali za ovaj projekat?
- 2 - Da li osjećate da ste bili uključeni u definisanje ciljeva?
- 3 - Da li su ciljevi usklađeni s ciljevima institucije ili grupe koju vi predstavljate?
- 4 - Kako biste procijenili nivo ispunjenja ovih ciljeva?
- 5 - Koje druge aspekte mislite da treba naglasiti?
- 6 - Da li ste proveli ili planirate provesti procjenu ovog procesa?

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika**
- + Promoviše uključenost zajednice**
- + Pospješuje razvoj komunikacijskih vještina**

4.c.c Evaluacija ostvarenja 5C grupe

Ova tehnika dijeli ime s tehnikom predstavljenom u dijelu 3.a.a, ali svako C, u ovom slučaju, ima drugo značenje: komunikacija (engl. communication), samopouzdanje (engl. confidence), saradnja (engl. cooperation), razumijevanje (engl. comprehension) i posvećenost (engl. commitment). Imajući na umu ove pojmove, zatražite od svakog učesnika da svaki ocijeni ocjenom od 1 do 5, gdje je 1 najniža, a 5 najviša ocjena. Nakon toga, izračunajte srednju vrijednost datu svakom pojmu, za cijelu grupu, te predložite načine kako poboljšati elemente s ocjenom 3 ili niže. Ako je nekom elementu, neka osoba dala ocjenu koja značajno odstupa od srednje ocjene (npr. 1 za komunikaciju, kojoj je većina grupe dala ocjene 4 ili 5), upitajte ga/ju zbog čega je dao/la takvu ocjenu i šta misli kako bi se ovaj element mogao unaprijediti.

Ova aktivnost:

- + Promoviše liderstvo kod učenika
- + Jača osjećaj vlasništva nad projektom kod učenika

4.c.d Analiziranje iskustva

Ova aktivnost može dopuniti ili biti uputa za vođenje dnevnika, opisanog u 4.b.c. Analiza svake aktivnosti će vam dati korisne informacije za procjenu dnevnog napretka projekta i provođenje relevantnih promjena. New Horizons (Noi Orizonturi, Rumunija) predlaže postavljanje ovih pitanja studentima, nakon aktivnosti ili događaja:

- 1 - Šta se danas desilo?
- 2 - Kako sam se osjećao / smo se osjećali?
- 3 - Da li se krećemo u pravom smjeru?
- 4 - Da li ima većih razlika u poređenju s početnim planom?
- 5 - Da li smo unutar budžeta?
- 6 - Koje smo ciljeve učenja danas ostvarili?
- 7 - Kakve ideje imam/o za poboljšanje projekta?
- 8 - Koja su se pitanja danas otvorila

Kao što je navedeno u 4.b.c, ova pisana analiza ili refleksija će biti bogatija, ako joj se pridruže fotografije, crteži, video snimci i drugi resursi.

Video s objašnjenjem ove tehnike sa nalazi na ovom linku:
<https://www.youtube.com/watch?v=rFOCXtnzcb0&list=PL9iZsQWuarD-iy954uaFxGkXerfG7F8Ja&index=7>

Faza 5: Finalizacija, proslava i multiplikacija

Faza finalizacije, proslave i multiplikacije predstavlja važan momenat priznavanja, okupljanja i povezivanja. To je savršena prilika za iskazivanje zadovoljstva s urađenim poslom i zahvalnosti partnerima, koji nisu veoma aktivno učestvovali u razvoju projekta, za motivisanje drugih na pokretanje vlastitih projekata, ponovno doživljavanje iskustva i sagledavanje svega što je naučeno i urađeno na ovom putu.

5.a Finalna refleksija

U ovom se momentu refleksija fokusira na projekt kao sveobuhvatno iskustvo koje je prošla grupa. Svrha toga je da se pruži objedinjeno značenje iskustvu kao cjelini, obavljenom poslu i poukama. Predložimo dijeljenje pojedinačnih osjećaja i emocija. Ovi momenti jačaju osjećaj vlasništva i pomažu učesnicima da shvate subjektivno iskustvo i organizuju ga kao dio svojih sjećanja.

5.a.a Slika vrijedi hiljadu riječi

Ponudite učesnicima veliki broj različitih slika i zamolite ih da odaberu onu koja predstavlja to što su iskusili tokom projekta. Kada budu spremni, pozovite svakog učesnika da pokaže sliku koju je odabrao i da objasni zbog čega ju je odabrao i šta ona za njega predstavlja.

Ova aktivnost:

- + Pospješuje razvoj metaforičkog izražavanja
- + Pospješuje refleksiju na projekt kao cjelinu

5.a.b Crtež kao suvenir

Ova aktivnost je veoma korisna kada u projektu učestvuju mala djeca. Pozovite ih da nacrtaju trenutak u kojem su posebno uživali tokom cijelog iskustva, ili da odaberu fotografiju koja ga predstavlja, a zatim da objasne zašto. Nakon toga izložite crteže i fotografije na završnoj ceremoniji, odmah od njihovih svjedočenja i razloga. U ovom slučaju, za razliku od aktivnosti u 5.a.a, svako dijete treba opisati trenutak u kojem su najviše uživali, a ne projekt kao cjelinu.

Ova aktivnost:

- + Pospješuje razvoj samo-izražavanja i omogućava da čujemo mišljenja djece, koja su učestvovala u projektu
- + Omogućava inkorporiranje gledišta mladih učesnika i upoznavanje s njihovim mišljenjima

5.a.c Šta sam donio/la a šta nosim sa sobom

Sjedite u krug i pitajte sve učesnike da podijele svoja iskustva, odgovarajući na dva pitanja: Šta su donijeli sa sobom na početku projekta (dvoumljenja, zabrinutost, znanje, očekivanja)? A zatim, šta odnose sa sobom iz ovog iskustva (znanje, zabrinutost, veze, pouke)? Napišite odgovore na veći komad papira, zajedno sa svim komentarima. To možete iskoristiti da napravite oblak od riječi (5.b.a).

Ova aktivnost:

- + Pospješuje refleksiju na projekt kao cjelinu**
- + Pospješuje refleksiju na lični razvoj, bez obzira na rezultate projekta**
- + Pomaže u osvješćivanju subjektivnih aspekata, koji bi, u suprotnom, mogli ostati skriveni**

5.a.d S vrha planine

Podijelite listove papira s nacrtanom planinom i zatražite od svih učesnika da nacrtaju svoje putovanje od podnožja do vrha, kao prikaz onoga što su iskusili tokom projekta. Podnožje je moment kada su odlučili da se pridruže projektu, a vrh predstavlja ciljeve projekta. Zatražite da identifikuju sljedeće:

- *Potoke za osvježenje*: trenuci, koji s bili dašak svježine u projektu i otpuštanje napetosti.
- *Okupljanja oko logorske vatre*: trenuci u kojima je bilo najvažnije da se poveže s drugima oko sebe.
- *Panoramski vidici*: trenuci kada su bili u mogućnosti da vide širu i sveobuhvatniju sliku projekta.
- *Prečice kroz šumu*: trenuci, događaji ili situacije, koje su ubrzale razvoj aktivnosti.
- *Stjenovit teren*: trenuci kada se moralo kretati pažljivo i suzdržano.
- *Aktiviran GPS*: događaji ili situacije, koji su doveli do promjene smjera i razlozi tih promjena.

Možete dodati bilo šta, drugo što smatrate relevantnim. Nakon što su učesnici završili s crtežima, pozovite ih da podijele svoje crteže s ostatkom grupe. Evo nekoliko početnih pitanja za finalnu refleksiju: Da li smo došli do vrha (ostvarili ciljeve)? Koje su nas prijatna i neprijatna iznenađenja dočekala na putu? Da li su svi išli istim putem? Šta ste naučili iz ovog putovanja?

Ova aktivnost:

- + Pospješuje refleksiju na projekt kao cjelinu**
- + Pospješuje refleksiju na lični razvoj, bez obzira na rezultate projekta**
- + Pomaže u osvješćivanju subjektivnih aspekata, koji bi, u suprotnom, mogli ostati skriveni**

5.b Tekuće bilježenje, sistematizacija i komunikacija u fazi finalizacije

Projekti imaju svoj početak i kraj. Bilježenje razvoja projekata i dokumentovanje njihovog završetka nam omogućava da ih sagledamo kao značajne, konzistentne i sveobuhvatne cjeline i da omogućimo komunikaciju o njima.

5.b.a Oblak riječi

Više web stranica može poslužiti za kreiranje slika od riječi, gdje će se veličina riječi odrediti na osnovu toga koliko se puta ta riječ pojavi u datom tekstu. Što se riječ više puta pojavljuje u tekstu, to će ona biti veća. Zatražite od učesnika da zapišu svoje finalne misli nakon završetka projekta, unesite sva svjedočenja u aplikaciju, na mjesto predviđeno za to, a zatim odaberite oblik vašeg oblaka riječi. Možete odabrati neki odgovarajući oblik, a zatim ga odštampati i staviti na oglasnu tablu u školi ili u učionici. Možete razmijeniti mišljenja o najvećim riječima i najznačajnijim riječima koje nedostaju.

Evo nekoliko primjera napravljenih s <https://www.wordclouds.com/>:

Ova aktivnost:

- + Pomaže da se naglase aspekti projekta koje većina uvažava**
- + Omogućava dijeljenje informacija o projektu, jer se slika može lako podijeliti na društvenim i digitalnim medijima.**

5.b.b Grupna fotografija učesnika i nosioca interesa

Grupna fotografija je tradicionalan dio projekta, a za to postoji i dobar razlog: veoma je važno vidjeti cijelu grupu na okupu, kako proslavljaju završetak projekta. I ova se fotografija može naći na školskoj oglasnoj tabli ili se može objaviti u školskom biltenu. Nemojte zaboraviti da uključite sve učesnike: učenike, nastavnike, vlasti, partnere iz zajednice, organizacije ili porodice s kojima se sarađivalo, vladine agencije ili lokalne institucije, itd.

Dobra alternativa bi bila da se napravi jedna fotografija na početku projekta, a druga na kraju. Ovdje ćete moći vidjeti razlike u učešću, ljude koji su se pridružili projektu na početku, ali nisu ostali do kraja, itd.

Ova aktivnost:

- + Jača identitet grupe**
- + Predstavlja način izražavanja zahvalnosti svim učesnicima**
- + Predstavlja koristan alat za širenje informacije u različitim formatima (mediji, blogovi, društveni mediji, bilteni, itd.)**

5.b.c Finalizacija i intervjui

Intervjui s različitim učesnicima se mogu obaviti tokom završnog događaja. Važno je obuhvatiti sve zastupljene grupe: učenike, nastavnike, menadžment institucije, donatore, zajednicu, itd. Njihova svjedočenja se mogu objaviti na blogu projekta ili se mogu štampati unutar neke publikacije ili objaviti u digitalnom biltenu. Predlažemo postavljanje pitanja usmjerenih na sumiranje iskustava, naglašavanje pozitivnih aspekata i identifikovanje preostalih i novih izazova.

Ova aktivnost:

- + Promoviše uključenost zajednice
- + Predstavlja odličan alat za širenje informacije
- + Pomaže u donošenju odluka o budućim prijedlozima usvojenim na učesničkim procjenama

5.b.d Sažetak iskustva

Dobra vježba sistematizacije će vam omogućiti odličan alat za komunikaciju kroz sažimanje iskustva s grupom mlađih učesnika. Ovaj sažetak ne bi trebao biti duži od jedne stranice i na njemu se mogu naći fotografije i crteži. Ova vježba će navesti učesnike da identifikuju ključne elemente iskustva i da opišu, što kraće, sam projekat i njegove rezultate. Predlažemo da uključite neke od ovih podataka:

- 1) Naziv institucije koja vodi / razvija projekat:
- 2) Naslov projekta ili iskustva:
- 3) Datum početka:
- 4) Kratak opis razvijenog projekta i aktivnosti:
- 5) Socijalno pitanje, koje je obrađeno, i ciljanu zajednicu:
- 6) Ciljevi:
 - a) Glavni cilj:
 - b) Ciljevi učenja:
 - c) Ciljevi usluga:
- 7) Obuhvaćeni školski predmeti/razredi ili sadržaj učenja:
- 8) Osnovni servis isporučen zajednici:
- 9) Učešće zajednice, saveznika i partnera:
 - a) Broj nastavnika:
 - b) Broj učenika:
 - c) Broj partnera u zajednici:
 - d) Drugi učesnici:
- 10) Dostignuća (vezano za ciljeve usluga i učenja, ili druga dostignuća koja su se možda postigla):
- 11) Budući izazovi i prilike:
- 12) Fotografije, grafikoni i slike

Ova aktivnost:

- + Predstavlja odličan alat za širenje informacije
- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Pospješuje detaljnu analizu specifičnih aspekata projekta
- + Promoviše analitičko mišljenje

5.c Finalna procjena

Potcrtali smo važnost procjene tokom cijelog projekta. Vršenje procjene u momentu završetka, znači više od samog mjerenja nivoa stečenog znanja ili ostvarenih rezultata rada. Procjena u tom momentu nam omogućava da sagledamo rad naših partnera, da donesemo odluke o budućim putanjama i da proizvedemo znanje ili istraživanje koje će poduprijeti naš rad kroz podatke i koje će služiti kao izvor inspiracije za druge. Ova procjena treba biti participativna, uključiti sve grupe učesnika i treba se fokusirati ne samo na procjenu ciljeva, nego i na prikupljanje informacija za buduće projekte.

5.c.a Eseji i usmene prezentacije

Svaki učenik će dostaviti esej opisujući svoje iskustvo u projektu i stečene pouke. U dogovoru s nastavnikom, esej može biti slobodno strukturiran, ili napravljen na osnovu određenih smjernica. Uz to, esej može biti praćen usmenom prezentacijom i slajdovima na relevantnu temu.

Svrha eseja jeste da pregleda teoriju i razvoj projekta, da ponudi detaljan pregled iskustva i da predloži zaključke koji traže više značenje ovog iskustva i otvaraju vrata novim prijedlozima. Za razliku od sistematizacije, koja je objašnjena u 5.b.d, esej je duži i obuhvata koncepte i ideje dajući obješnjenje projekta, aktivnosti i zaključaka.

Ova aktivnost:

- + Promoviše razvoj vještina pisanja i istraživanja
- + Pogoduje integraciji gradiva
- + Omogućava posebna saznanja o konkretnim temama i smjeru podučavanja

5.c.b Ankete o zadovoljstvu

U S-U projektima, veoma je važno da zajednica učestvuje u definisanju kriterija procjene projekta. Zatražite od učenika da provedu anketu o zadovoljstvu među članovima zajednice, koji su bili više direktno uključeni u projekt, te da, s njima, definišu kriterije za procjenu uticaja i uspješnosti projekta.

Ova aktivnost:

- + Pomaže kod identifikovanja najjačih i najslabijih aspekata projekta, s tačkaka gledišta različitih učesnika
- + Pomaže u prikupljanju podataka za usmjeravanje budućih akcija
- + Promoviše liderstvo kod učenika

5.c.c Semafor

Zatražite od učesnika da se okupe u odgovarajućim grupama (na primjer, učenici, nastavnici, članovi zajednice, itd.), a zatim razgovarajte, procjenjujte i opišite sljedeće:

- 3 lična faktora koji su omogućili razvoj projekta
- 3 faktora koja treba poboljšati ili ojačati, da bi se dobili bolji rezultati
- 3 faktora koja treba smanjiti ili ukloniti, da bi se osigurala dobra provedba novih inicijativa

Svaka grupa faktora će se povezati sa zelenim, žutim i crvenim svjetlom na semaforu, prema slijedu. Svjetla se mogu predstaviti posterima u tri boje, na koje će učesnici lijepiti svoje komentare. Nakon toga će razgovarati o odgovorima drugih grupa, diskutujući o slaganjima i neslaganjima u mišljenju.

Ova aktivnost se može koristiti uz zamjenu "trojke". Na primjer, pitanje se može odnositi na tri aspekta o kojima su učili, tri aspekta o kojima bi željeli više znati i tri aspekta za koje bi voljeli da su više naučili, ali osjećaju da to nije bio slučaj. Alternativno, tri aktivnosti koje su dobro prošle, tri kojima treba neka dorada i tri koje ne bi trebalo ponoviti. U svakom slučaju, refleksija na odgovore predstavlja ključ aktivnosti.

Ova aktivnost:

- + Pospješuje detaljnu analizu specifičnih aspekata projekta
- + Promoviše analitičko mišljenje
- + Promoviše liderstvo kod učenika

5.c.d Upitnik za partnere iz zajednice

Ovaj upitnik je razvio tim Univerziteta Matej Bel iz Banske Bystrice (Slovačka). Njegov osnovni cilj jeste prikupljanje podataka o tome kako partneri u zajednici percipiraju i kako procjenjuju provedbu projekta i njegove rezultate. Ovo je veoma koristan alat za procjenu projekta i njegovog uticaja na zajednicu, kao i za razmatranje budućih inicijativa.

Cijelom upitniku na engleskom jeziku možete pristupiti na ovoj web stranici:
www.slihe.eu

Ova aktivnost:

- + Pomaže kod identifikovanja najjačih i najslabijih aspekata projekta, s tačkama gledišta različitih učesnika
- + Pomaže u prikupljanju podataka za usmjeravanje budućih akcija
- + Promoviše liderstvo kod učenika

Završne napomene

Aktivnosti i alati, koje smo predstavili, su dati da bi vas inspirisali i da bi bili resurs onima koji su zainteresovani za razvijanje S-U projekata. Pokazali su se od velike pomoći u radu s grupama tokom participativnih procesa. Mogu se koristiti u predloženim fazama, ili u drugim tačkama puta, tamo gdje se procijene relevantnima. Mogu se dopuniti ili modifikovati da bi ih se prilagodilo određenoj grupi učesnika. Nadamo se da će vam koristiti.

Vaše komentare ili prijedloge za buduća izdanja Priručnika, možete podijeliti putem kontakta na *internacionales@clayss.org.ar*

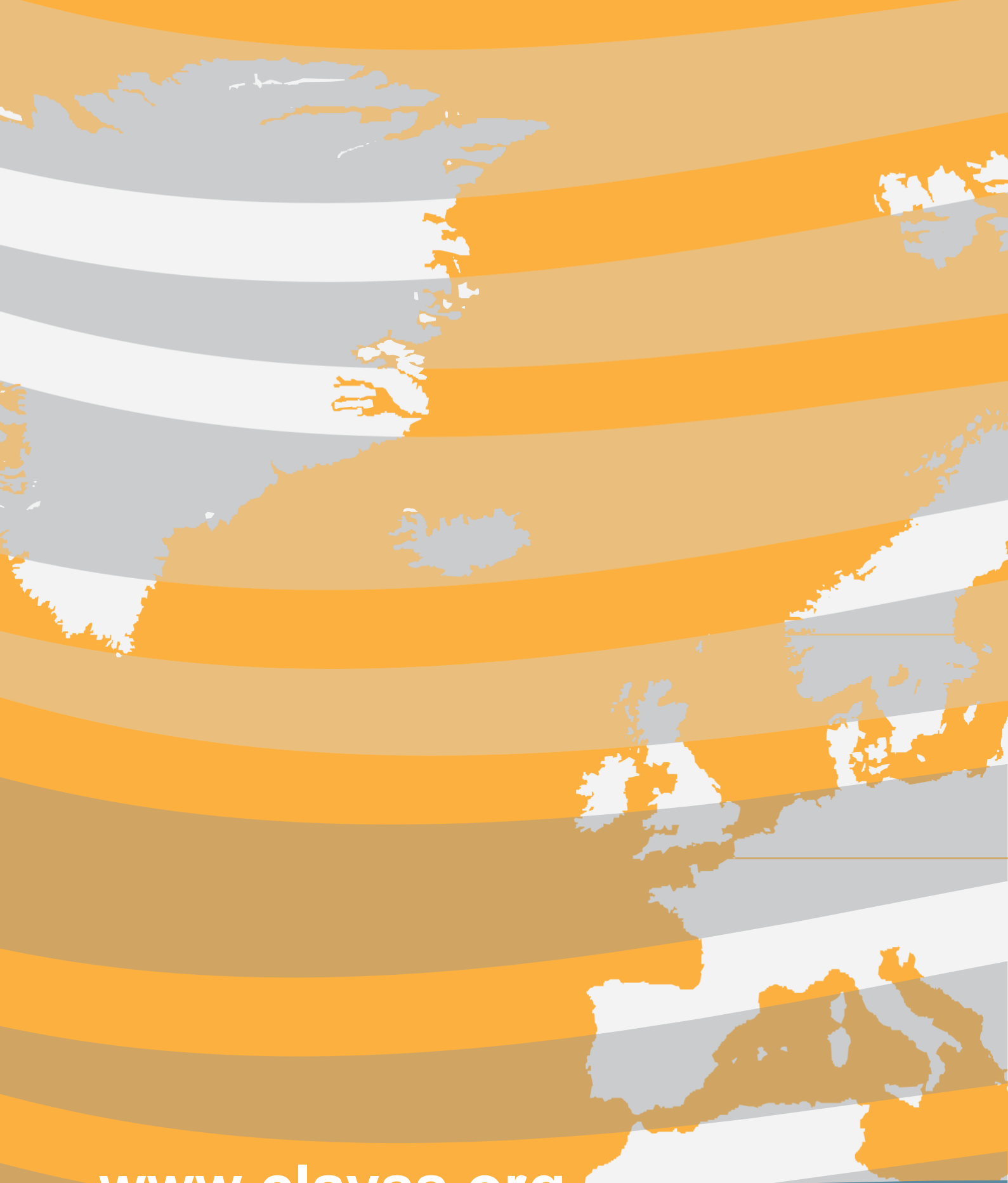
Zabilješke i bibliografija

- Argentina. Ministry of Education (2015). *Programa Nacional Educación Solidaria. Itinerario y herramientas para desarrollar un proyecto de aprendizaje-servicio* [National Service-Learning Program. Itinerary and tools to develop a service-learning Project]. - 1a ed. - Ciudad Autónoma de Buenos Aires. Available in http://clayss.org.ar/04_publicaciones/me_arg/2014_itinerario.pdf
- De Bono, E. (1999). *Six Thinking Hats*. Boston: Back Bay Books.
- Iconoclasistas (S/F). *Manual of Collective Mapping*. Ciudad Autónoma de Buenos Aires: Iconoclasistas. Available in <https://www.iconoclasistas.net/mapeo-colectivo/>
- Living Democracy (2015). *Living Democracy*. Zürich, Switzerland: Living Democracy. Available in <https://www.living-democracy.com/>.
- Paso Joven (2004). *Participación Solidaria para América Latina. Manual de formación de formadores en aprendizaje-servicio y servicio juvenil* [Solidarity & Engagement in Latin America. Train-the-Trainer Manual on Service-Learning and Youth Service]. BID-SES-CLAYSS-ALIANZA ONG-CEBOFIL. Available in http://clayss.org.ar/04_publicaciones/2004_PaSo_Joven_English.pdf
- Regina, C. (2017). *Service-learning in Central and Eastern Europe Handbook for Engaged Teachers and Students*. Ciudad Autónoma de Buenos Aires: CLAYSS. Available in http://clayss.org.ar/04_publicaciones/SL-EE_nov17.pdf
- Tapia, M.N. et al. (2016) *Herramientas prácticas para desarrollar un proyecto de aprendizaje-servicio solidario* [Practical Tools for Developing Service-Learning Projects]. Ciudad Autónoma de Buenos Aires-Montevideo: CLAYSS. Available in Spanish in http://www.clayss.org.ar/uruguay/3_Herramientas.pdf
- Tapia, M.N. *Aprendizaje y servicio solidario en el sistema educativo y las organizaciones juveniles* [Solidarity Service-Learning in the educational system and youth organizations]. Buenos Aires, Ciudad Nueva, 2006.

Predloženi materijali:

- *Campus Compact* <https://compact.org/resource-posts/>
- *CEE Service-Learning Network* <http://www.clayss.org/CEE/resources.html>
- *Service-Learning in STEM subjects – Learning through Civic Engagement for Value-Forming Learning: videos* <https://www.youtube.com/watch?v=XFjC5JYAkIw> (English) / <https://www.youtube.com/watch?v=zikvsfZp0M> (German). *Bibliography* <https://medienportal.siemens-stiftung.org/portal/main.php?todo=showObjData&objid=111750#>
- *Service-learning resource center* <https://www.nylc.org/page/resources>
- *Videos on Service-Learning by New Horizons Foundation (Romania)* <https://www.youtube.com/playlist?list=PL9iZsQWuarD-iy954uaFxFkXerfG7F8Ja>

www.clayss.org

